ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

της 12ης Σεπτεμβρίου 1996 *

1. Τα προδικαστικά ερωτήματα επί των οποίων καλείται να αποφανθεί το Δικαστήριο στην παρούσα υπόθεση του υποβλήθηκαν από το Hoge Raad der Nederlanden (Κάτω Χώρες) (στο εξής: Hoge Raad), στο πλαίσιο αναιρέσεως την οποία άσκησε ο De Jaeck κατά αποφάσεως του Gerechtshof te 's-Hertogenbosch (στο εξής: Gerechtshof).

2. Η διαφορά της κύριας δίκης αφορά ασφαλιστικές εισφορές ύψους 13 665 ολλανδικών φιορινιών (HFL), των οποίων την καταβολή ζήτησε ο Staatssecretaris van Financiën (Υφυπουργός Οικονομικών των Κάτω Χωρών) για το έτος 1984 στο πλαίσιο του γενικού συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων (volksverzekeringen). Το ποσό αυτό υπολογίστηκε βάσει των εισοδημάτων που είχε ο De Jaeck στις Κάτω Χώρες κατά της διάρκεια της περιόδου αυτής, τα οποία ανέρχονταν σε 212 342 HFL. Ο De Jaeck υπέβαλε διοικητική προσφυγή κατά της πράξεως με την οποία του ζητείτο η καταβολή του ποσού αυτού. Η διοίκηση επιβεβαίωσε την επίδικη πράξη. Στη συνέχεια ο De Jaeck προσέφυγε ενώπιον του Gerechtshof, το οποίο την ακύρωσε και μείωσε το καταβλητέο ποσό σε 8 233 HFL.

3. Από τα έγγραφα της δικογραφίας προκύπτει ότι ο αναιρεσείων είναι Βέλγος υπήκοος, ο οποίος κατοικούσε το 1984 με τη σύζυγό του στο Βέλγιο, όπου εργάστηκε ως μη μισθωτός εργαζόμενος. Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου ήταν διευθυντής εταιρίας περιορισμένης ευθύνης με έδρα τις Κάτω Χώρες, της οποίας ήταν ο μοναδικός εταίρος. Ασκούσε τα καθήκοντά του στην εταιρία αυτή δύο εργάσιμες ημέρες κάθε εβδομάδα στο έδαφος των Κάτω Χωρών.

4. Ενώπιον του Gerechtshof ο De Jaeck ισχυρίστηκε ότι δεν ήταν υποχρεωμένος να καταβάλλει εισφορές στο γενικό σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων στις Κάτω Χώρες, διότι είχε ασκήσει τις δραστηριότητές του τόσο στις Κάτω Χώρες όσο και στο Βέλγιο ως μη μισθωτός. Επομένως, σύμφωνα με το άρθρο 14α, παράγραφος 2, πρώτη φράση, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως κωδικοποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 [1] (στο εξής: κανονισμός 1408/71), στην περίπτωσή του είχε εφαρμογή η βελγική και μόνο νομοθεσία, εφόσον κατοικούσε στο Βέλγιο.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

1 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983, περί τροποποιήσεως και ενημερώσεως του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 (ΕΕ L 230, σ. 6).

Προς στήριξη του ισχυρισμού του ότι η δραστηριότητά του στις Κάτω Χώρες ήταν μη μισθωτή, ο De Jaeck βασίστηκε στη νομολογία του Centrale Raad van Beroep te Utrecht (Εφετείου Εργατικών Διαφορών της Ουτρέχτης) στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως των μισθωτών. Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, δεν υφίσταται σχέση εξαρτήσεως μεταξύ εργαζομένου και εργοδότη όταν ο διευθυντής εταιρίας περιορισμένης ευθύνης είναι ταυτόχρονα ο μοναδικός εταίρος, πράγμα το οποίο συμβαίνει ακριβώς στην περίπτωσή του.

Επικουρικά, ισχυρίστηκε ενώπιον του Gerechtshof ότι, δεδομένου ότι εργαζόταν στις Κάτω Χώρες μόνο δύο εργάσιμες μέρες ανά εβδομάδα το έτος εκείνο, αν γίνει δεκτό ότι υποχρεούται σε καταβολή εισφορών, τότε πρέπει να καταβάλει ποσό ίσο προς τα 2/7 του ανωτάτου ορίου εισφορών.

5. Η διοίκηση αμφισβήτησε τους ισχυρισμούς αυτούς, διατεινόμενη ότι η δραστηριότητα την οποία ο De Jaeck ασκούσε στις Κάτω Χώρες έπρεπε να θεωρηθεί ως μισθωτή δραστηριότητα και ότι επομένως, βάσει του συνδυασμού των διατάξεων του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71 και του παραρτήματος VII, σημείο 1, του κανονισμού αυτού, έχει εφαρμογή στην περίπτωσή του η ολλανδική νομοθεσία όσον αφορά τις δραστηριότητες που άσκησε στο έδαφος των Κάτω Χωρών.

Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό η διοίκηση βασίστηκε στη νομολογία του Hoge Raad περί φόρου εξ επαγγελματικών δραστηριοτήτων και περί εισφορών στο γενικό σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων. Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, απλώς και μόνο το γεγονός ότι ο διευθυντής εταιρίας περιορισμένης ευθύνης κατέχει επίσης την πλειοψηφία των εταιρικών μεριδίων της και μπορεί, με τον τρόπο αυτό, να την ελέγχει εν τοις πράγμασι κατά τη συνέλευση των εταίρων δεν αποκλείει τη δυνατότητα να θεωρείται η σχέση που τους συνδέει ως σχέση εξαρτημένης εργασίας κατά την έννοια του εργατικού δικαίου.

6. Με την απόφαση κατά της οποίας υποβλήθηκε η αίτηση αναιρέσεως το Gerechtshof ακολούθησε την προαναφερθείσα νομολογία του Hoge Raad, δεχθέν ότι η σχέση μεταξύ του De Jaeck και της εταιρίας περιορισμένης ευθύνης κατά το έτος 1984 έπρεπε να θεωρηθεί ως σχέση εξαρτημένης εργασίας όσον αφορά την εφαρμογή του Algemene Ouderdomswet (ολλανδικού νόμου περί γενικής ασφάλειας γήρατος) και των αντίστοιχων διατάξεων των νόμων που διέπουν τα άλλα γενικά συστήματα ασφαλίσεως και ότι η περίπτωσή του διέπεται από το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, σε συνδυασμό με το παράρτημα VII, σημείο 1. Τούτο σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια του 1984 αυτός υπαγόταν τόσο στη βελγική όσο και στην ολλανδική νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσως.

Όσον αφορά τον επικουρικώς προβληθέντα ισχυρισμό, το Gerechtshof έκρινε ότι ο De Jaeck όφειλε να καταβάλει εντός των Κάτω Χωρών φόρο επί των επαγγελματικών του εισοδημάτων για το έτος 1984, καθόσον εργαζόταν επί τακτικής βάσεως στις Κάτω Χώρες κατά το διάστημα αυτό, και ότι υπείχε υποχρέωση υπαγωγής στο γενικό σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων και καταβολής των σχετικών εισφορών για όλο το

έτος και όχι μόνο για τις δύο εργάσιμες ημέρες ανά εβδομάδα που εργαζόταν εντός της χώρας αυτής.

7. Προς έκδοση αποφάσεως επί της αιτήσεως αναιρέσεως της οποίας επελήφθη, το Hoge Raad διερωτάται αν ήταν ορθή η βάση του συλλογισμού του Gerechtshof και των διαδίκων και αν αυτοί ορθώς θεώρησαν ότι, προς εφαρμογή των κανόνων περί άρσεως των συγκρούσεων, τους οποίους προβλέπει ο τίτλος ΙΙ του κανονισμού 1408/71, το ζήτημα αν ένα άτομο ασκεί μισθωτές ή μη μισθωτές δραστηριότητες εντός ενός κράτους μέλους επιλύεται βάσει του δικαίου αυτού του κράτους μέλους. Αν συμβαίνει κάτι τέτοιο, τότε το δικαστήριο που θα καλούνταν να εφαρμόσει την ολλανδική νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως θα έλυνε διαφορετικά το προαναφερθέν ζήτημα, ανάλογα με το αν η διαφορά θα αφορούσε το γενικό σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων ή το σύστημα ασφαλίσεως των μισθωτών.

8. Γι' αυτό το Hoge Raad ζήτησε από το Δικαστήριο να εκδώσει προδικαστική απόφαση επί των ακόλουθων ερωτημάτων:

«1) Προς εφαρμογή των άρθρων 14α και 14γ του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουλίου 1971, πρέπει να ερμηνευθεί ο όρος "μισθωτή δραστηριότητα" υπό την έννοια ότι καλύπτει τη σχέση εργασίας του επ' αμοιβή διορισθέντος ως διευθυντή εταιρίας, της οποίας το κεφάλαιο είναι κατανεμημένο σε εταιρικά μερίδια, ο οποίος κατέχει ταυτόχρονα το μεγαλύτερο μέρος των μεριδίων της εταιρίας και, ως εκ τούτου, ασκεί την ουσιαστική εξουσία στη συνέλευση των εταίρων;

2) Σε περίπτωση που η απάντηση στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί βάσει του εθνικού δικαίου του οικείου κράτους μέλους, επιτρέπουν οι κανόνες του κοινοτικού δικαίου να εφαρμοστεί το άρθρο 14γ του κανονισμού, ώστε — όπως θα συνεπαγόταν στην προκειμένη περίπτωση η εφαρμογή του ολλανδικού εθνικού δικαίου — το περιγραφόμενο στο πρώτο ερώτημα άτομο να είναι ασφαλισμένο μόνο για ένα μέρος των κινδύνων που καλύπτονται από το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως του οικείου κράτους μέλους — στην προκειμένη περίπτωση των κινδύνων που προβλέπονται από το ολλανδικό γενικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως —, ενώ για τους λοιπούς καλυπτομένους από το σύστημα αυτό κινδύνους — στην προκειμένη περίπτωση τους κινδύνους που προβλέπονται από το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως των μισθωτών — να μη θεωρείται ασφαλισμένο και να βαρύνεται με την υποχρέωση καταβολής εισφορών κατά τα ανωτέρω;

3) Σε περίπτωση που, κατ' εφαρμογή του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού, έχουν εφαρμογή οι νομοθεσίες δύο κρατών μελών, εμποδίζουν οι κανόνες του κοινοτικού δικαίου την εκ μέρους ενός εξ αυτών των κρατών μελών επιβολή υποχρεώσεως καταβολής εισφορών στο γενικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως βάσει της νομοθεσίας αυτού του κράτους μέλους ως προς τις δραστηριότητες που ασκήθηκαν — ορισμένες ημέρες της

εβδομάδας — εντός του εδάφους αυτού του κράτους μέλους, χωρίς εν προκειμένω να λαμβάνεται υπόψη ότι ενδεχομένως, βάσει της νομοθεσίας του άλλου κράτους μέλους, επιβάλλεται υποχρέωση καταβολής εισφορών ως προς τις δραστηριότητες που ασκήθηκαν — τις λοιπές ημέρες της εβδομάδας — εντός του εδάφους αυτού του κράτους μέλους και, εάν ναι, σε ποια έκταση;»

Οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου

9. Το άρθρο 1 του κανονισμού 1408/71 ορίζει τα ακόλουθα:

«(...)

α) ως "μισθωτός" και [ως] "μη μισθωτός" νοείται, αντίστοιχα, κάθε πρόσωπο:

i) το οποίο είναι ασφαλισμένο δυνάμει υποχρεωτικής ή προαιρετικής συνεχίσεως της ασφαλίσεως κατά ενός ή περισσότερων κινδύνων που αντιστοιχούν στους κλάδους συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως που εφαρμόζεται στους μισθωτούς ή [τους] μη μισθωτούς,

ii) το οποίο είναι ασφαλισμένο υποχρεωτικά κατά ενός ή περισσοτέρων κινδύνων που αντιστοιχούν στους κλάδους στους οποίους εφαρμόζεται ο παρών κανονισμός, στο πλαίσιο συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως που καλύπτει όλους τους κατοίκους ή το σύνολο του ενεργού πληθυσμού:

— όταν οι τρόποι διαχειρίσεως ή χρηματοδοτήσεως του συστήματος αυτού επιτρέπουν τον χαρακτηρισμό του ως μισθωτού ή μη μισθωτού ή

— ελλείψει τέτοιων κριτηρίων, όταν το πρόσωπο είναι ασφαλισμένο δυνάμει υποχρεωτικής ή προαιρετικής συνεχίσεως της ασφαλίσεως κατ' άλλου κινδύνου καθοριζόμενου στο παράρτημα I στο πλαίσιο συστήματος δημιουργηθέντος προς όφελος των μισθωτών ή μη μισθωτών ή ενός συστήματος αναφερόμενου στο σημείο iii ή, ελλείψει τέτοιου συστήματος στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, όταν το πρόσωπο αυτό ανταποκρίνεται στον ορισμό του παραρτήματος I,

(...).»

10. Ο τίτλος II του κανονισμού περιλαμβάνει ένα πλήρες σύστημα κανόνων περί

άρσεως των συγκρούσεων, με σκοπό τον καθορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας για τα άτομα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού. Η γενική αρχή, όπως εκτίθεται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, είναι ότι ο εργαζόμενος υπόκειται στη νομοθεσία κοινωνικής ασφαλίσεως ενός μόνον κράτους μέλους. Κατά τη διάταξη αυτή:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 14γ, τα πρόσωπα για τα οποία ισχύει ο παρών κανονισμός υπόκεινται στη νομοθεσία ενός μόνου κράτους μέλους. Η νομοθεσία αυτή προσδιορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος τίτλου.»

11. Το άρθρο 14α του κανονισμού 1408/71 προβλέπει ειδικούς κανόνες για άτομα (εκτός των ναυτικών) τα οποία ασκούν μη μισθωτή δραστηριότητα και δεν περιλαμβάνει τον όρο «μισθωτή δραστηριότητα», την ερμηνεία του οποίου ζητεί το εθνικό δικαστήριο. Υποθέτω ωστόσο ότι η διάταξη που το ενδιαφέρει προς επίλυση της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί είναι αυτή η οποία περιλαμβάνεται στην παράγραφο 2 του εν λόγω άρθρου:

«2. Το πρόσωπο που ασκεί κανονικά μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος δύο ή περισσοτέρων κρατών μελών υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου κατοικεί, αν ασκεί μέρος της δραστηριότητάς του στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους. Αν δεν ασκεί δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους μέλους όπου κατοικεί, υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους μέλους στου οποίου το έδαφος ασκεί την κύρια δραστηριότητά του (...).»

12. Το άρθρο 14γ ορίζει τους ειδικότερους κανόνες οι οποίοι έχουν εφαρμογή στα άτομα που ασκούν συγχρόνως μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός κράτους μέλους και μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους. Κατά τη διάταξη αυτή, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο [2]:

«1. Το πρόσωπο που ασκεί ταυτόχρονα μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους και μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους υπόκειται:

α) με την επιφύλαξη της περιπτώσεως β', στη νομοθεσία του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ασκεί μισθωτή δραστηριότητα·

β) στις περιπτώσεις που αναφέρονται στο παράρτημα VII, στη νομοθεσία καθενός από αυτά τα κράτη μέλη όσον αφορά τη δραστηριότητα που ασκείται στο έδαφός τους.

2 — Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 3811/86 του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 1986, για τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 (ΕΕ L 355, σ. 5), που άρχισε να εφαρμόζεται την 1η Ιανουαρίου 1987, τροποποίησε τη διατύπωση του άρθρου αυτού, προς συμπλήρωσή του, έτσι ώστε να διέπει και την άσκηση δύο ή περισσοτέρων μισθωτών ή μη μισθωτών δραστηριοτήτων στο έδαφος δύο ή περισσοτέρων κρατών μελών.

2. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής της παραγράφου 1, περίπτωση β', θα καθορισθούν σε κανονισμό που θα εκδώσει το Συμβούλιο κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής.»

13. Κατά το άρθρο 14δ:

«1. Το πρόσωπο που αναφέρεται (...) στο άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο α', θεωρείται, για τους σκοπούς εφαρμογής την νομοθεσίας που καθορίζεται σύμφωνα με αυτές τις διατάξεις, ότι άσκησε το σύνολο της επαγγελματικής του δραστηριότητας ή των επαγγελματικών του δραστηριοτήτων στο έδαφος του ενδιαφερομένου κράτους μέλους.»

14. Το παράρτημα Ι του κανονισμού, το οποίο ορίζει τις έννοιες του μισθωτού, του μη μισθωτού και των μελών των οικογενειών τους, όσον αφορά την εφαρμογή του κανονισμού εντός ορισμένων κρατών μελών, προβλέπει τα ακόλουθα, όσον αφορά το εμπλεκόμενο στην παρούσα υπόθεση κράτος μέλος:

«(...)

Ι. Κάτω Χώρες

Ως μη μισθωτός, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', σημείο ii, του κανονισμού, θεωρείται το πρόσωπο που ασκεί δραστηριότητα ή επάγγελμα χωρίς σύμβαση εργασίας.»

15. Το δε παράρτημα VII ορίζει τα εξής:

«(Εφαρμογή του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού)

Περιπτώσεις κατά τις οποίες πρόσωπο υπόκειται ταυτόχρονα στη νομοθεσία δύο κρατών μελών

1. Άσκηση μη μισθωτής δραστηριότητας στο Βέλγιο και μισθωτής δραστηριότητας σε άλλο κράτος μέλος, εκτός του Λουξεμβούργου. (...)»

16. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή. Το αναιρεσίβλητο διοικητικό όργανο, ο Staatssecretaris van Financiën, πληροφόρησε το Δικαστήριο ότι συμφωνεί με τις παρατηρήσεις της Ολλανδικής Κυβερνήσεως. Η Ολλανδική Κυβέρνηση, το Συμβούλιο και η Επιτροπή απάντησαν σε ορισμένες ερωτήσεις που τους υπέβαλε το Δικαστήριο μετά το πέρας της έγγραφης διαδικασίας. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση παρέστησαν

η Ολλανδική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, το Συμβούλιο και η Επιτροπή.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

17. Η Ολλανδική Κυβέρνηση προτείνει να δοθεί καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό, θεωρώντας ότι τόσο η έννοια «πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα» όσο και η έννοια «πρόσωπο που ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα», οι οποίες χρησιμοποιούνται στα άρθρα 14α και 14γ του κανονισμού 1408/71, είναι διαφορετικές από τις έννοιες «μισθωτός» και «μη μισθωτός» που χρησιμοποιούνται στο άρθρο 2 του ίδιου κανονισμού προς καθορισμό του προσωπικού πεδίου εφαρμογής του και οι οποίες ορίζονται στο άρθρο 1, στοιχείο α', του κανονισμού.

Κατά την κυβέρνηση αυτή, το «πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα» πρέπει να προσδιορίζεται λαμβανομένου υπόψη του εκ μέρους του Δικαστηρίου ορισμού της έννοιας «εργαζόμενος» για την εφαρμογή του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ: «(...) Το κύριο χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι το γεγονός ότι ένα πρόσωπο παρέχει, κατά τη διάρκεια ορισμένου χρόνου, προς άλλο πρόσωπο και υπό τη διεύθυνση αυτού του τελευταίου υπηρεσίες, έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή» [3].

3 — Απόφαση της 3ης Ιουλίου 1986, 66/85, Lawrie-Blum (Συλλογή 1986, σ. 2121, σκέψη 17).

Συνεπώς, θεωρεί ότι έχει ουσιώδη σημασία να διευκρινίσει το Δικαστήριο αν για την εφαρμογή του τίτλου ΙΙ του κανονισμού 1408/71 η έκφραση «υπό τη διεύθυνση αυτού» σημαίνει ότι πρέπει να υφίσταται σχέση πραγματικής εξαρτήσεως ή αν αρκεί απλώς η ύπαρξη τυπικής σχέσεως εξαρτήσεως.

Η ως άνω κυβέρνηση διατείνεται επ' αυτού ότι τόσο η Συνθήκη όσο και ο κανονισμός 1408/71 και τα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως παρέχουν μεγαλύτερη προστασία στους μισθωτούς απ' ό,τι στους μη μισθωτούς. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο προτείνει να εξετασθεί καταρχάς αν η προστασία αυτή μπορεί να επιτευχθεί με εφαρμογή ενός τυπικού κριτηρίου για τον καθορισμό της εννοίας της σχέσεως εξαρτήσεως. Κατ' αυτήν, μόνον όταν δεν καθίσταται δυνατό να διαπιστωθεί αν ο ενδιαφερόμενος είναι μισθωτός ούτε βάσει του τυπικού ούτε βάσει του ουσιαστικού κριτηρίου πρέπει να εξετάζεται αν η υπόθεση αφορά μη μισθωτό.

Η Ολλανδική Κυβέρνηση προσθέτει ακόμα ότι, στην προκειμένη υπόθεση, η σχέση μεταξύ του De Jaeck και της εταιρίας περιορισμένης ευθύνης πληροί τις ουσιώδεις προϋποθέσεις για την ύπαρξη σχέσεως εξαρτημένης εργασίας: ο ενδιαφερόμενος εργαζόταν για την εταιρία αυτή, εξαρτάτο απ' αυτήν και ελάμβανε αμοιβή για τις υπηρεσίες του. Επομένως, αυτό αρκεί για να θεωρηθεί ότι η δραστηριότητά του ήταν «μισθωτή δραστηριότητα». Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο ενδιαφερόμενος δεν εμπίπτει στην περίπτωση περί της οποίας γίνεται λόγος στο άρθρο 14α του κανονισμού, αλλά σ' εκείνη του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', σε συνδυασμό με το σημείο 1 του παραρτήματος VII του κανονισμού 1408/71.

18. Το Δικαστήριο ζήτησε από την Ολλανδική Κυβέρνηση να διευκρινίσει τους κινδύνους που καλύπτει το γενικό σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων στο οποίο έπρεπε να καταβάλλει εισφορές ο De Jaeck για το έτος 1984, καθώς και τις προϋποθέσεις υπαγωγής στο εν λόγω σύστημα. Η Ολλανδική Κυβέρνηση απάντησε ότι αυτό καλύπτει τους κινδύνους γήρατος (Algemene Ouderdomswet) και αναπηρίας (Algemene Arbeidsongeschiktheidswet) και ότι περιλαμβάνει επίσης τη χορήγηση συντάξεων επιζώντος συζύγου και τις συντάξεις ορφανών (Algemene Weduwen-en Wezenwet), καθώς και τη χορήγηση οικογενειακών επιδομάτων (Algemene Kinderbijslagwet) και ειδικών παροχών λόγω ασθενείας (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten). Οι προϋποθέσεις υπαγωγής που προβλέπονται από τους ως άνω νόμους είναι ουσιαστικά οι ίδιες για όλους τους κινδύνους: αρκεί είτε η κατοικία στο έδαφος των Κάτω Χωρών είτε, σε περίπτωση κατοικίας σε άλλο κράτος μέλος, το γεγονός της υποχρεώσεως καταβολής φόρου εισοδήματος λόγω μισθωτής δραστηριότητας ασκούμενης στις Κάτω Χώρες, οπότε είναι αρκετή η ύπαρξη τυπικής σχέσεως εξαρτήσεως για να θεωρηθεί μια δραστηριότητα ως τέτοια.

19. Η Επιτροπή υπενθυμίζει με τις γραπτές παρατηρήσεις της ότι ο τίτλος ΙΙ του κανονισμού 1408/71 παριλαμβάνει μια σειρά κανόνων περί άρσεως των συγκρούσεων, οι οποίοι ισχύουν για τα άτομα που ασκούν ταυτόχρονα μισθωτή και/ή μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος δύο ή περισσοτέρων κρατών μελών, και ότι ο τίτλος αυτός περιλαμβάνει ένα πλήρες και ομοιογενές σύστημα κανόνων περί άρσεως των συγκρούσεων, το οποίο βασίζεται στη θεμελιώδη αρχή που θεσπίζεται με το άρθρο 13, παράγραφος 1, κατά την οποία τα άτομα αυτά υπόκεινται στη νομοθεσία κοινωνικής ασφαλίσεως ενός μόνου κράτους μέλους. Η αρχή αυτή έχει μία μόνο εξαίρεση, η οποία δεν περιλαμβανόταν στην πρόταση που υποβλήθηκε στο Συμβούλιο και η οποία οφείλεται σε τροποποίηση που επέφερε το εν λόγω κοινοτικό όργανο. Η ως άνω εξαίρεση περιλαμβάνεται στο άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', κατά το οποίο η νομοθεσία του κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου ο εργαζόμενος ασκεί μισθωτή δραστηριότητα, και η νομοθεσία του κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου ο εργαζόμενος ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα, εφαρμόζονται σωρευτικά στις περιπτώσεις που απαριθμούνται στο παράρτημα VII.

Προς καθορισμό της εφαρμοστέας στον De Jaeck νομοθεσίας, σημειώνω ότι δεν αμφισβητείται ότι αυτός άσκησε το 1984 μη μισθωτή δραστηριότητα εντός ενός κράτους μέλους, συγκεκριμένα του Βελγίου. Αντιθέτως, η φύση των δραστηριοτήτων που άσκησε στις Κάτω Χώρες κατά την ίδια περίοδο δεν είναι τόσο σαφής.

20. Για να αποσαφηνιστεί η κατάσταση αυτή, μπορεί είτε να εφαρμοσθεί το άρθρο 14α, παράγραφος 2, αν η δραστηριότητα στις Κάτω Χώρες ήταν μη μισθωτή, οπότε ο De Jaeck θα εξακολουθούσε να υπόκειται στη βελγική νομοθεσία, καθόσον διέμενε στη χώρα αυτή το 1984, όπου επίσης ασκούσε μη μισθωτή δραστηριότητα, είτε να εφαρμοσθεί το άρθρο 14γ, αν η δραστηριότητα αυτή ήταν μισθωτή, οπότε ο De Jaeck θα υπαγόταν συγχρόνως στο βελγικό και στο ολλανδικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως όσον αφορά τη δραστηριότητα που ασκούσε στο έδαφος εκατέρου των κρατών αυτών. Για τον λόγο αυτό έχει ουσιώδη σημασία να καθοριστεί αν η δραστηριότητα που ο De Jaeck ασκούσε στις Κάτω Χώρες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους αυτού ήταν μισθωτή ή μη μισθωτή, ενώ το πρόβλημα είναι ότι ο κανονισμός δεν ορίζει τις δύο αυτές έννοιες.

21. Δεδομένου ότι δεν δίδεται ορισμός των εννοιών αυτών στον κανονισμό 1408/71, η Επιτροπή προτείνει να ληφθούν ως βάση οι ορισμοί των εννοιών «μισθωτός» και «μη μισθωτός» που περιλαμβάνονται στο άρθρο 1, κατά το οποίο ως «μισθωτός» και ως «μη μισθωτός» νοείται, αντίστοιχα, κάθε πρόσωπο το οποίο είναι ασφαλισμένο στο πλαίσιο συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως που προβλέπεται από τη νομοθεσία κράτους μέλους η οποία εφαρμόζεται στους μισθωτούς ή τους μη μισθωτούς. Προς τούτο, δεν έχει συνεπώς σημασία η φύση των ασκούμενων δραστηριοτήτων. Κατά την Επιτροπή, το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού πρέπει να καθορίζεται σε συνάρτηση με το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως στο οποίο υπάγεται ο εργαζόμενος και όχι σε συνάρτηση με έννοιες που συνδέονται περισσότερο με το εργατικό δίκαιο. Επομένως, εφόσον, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, εναπόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να προσδιορίζει τις προϋποθέσεις του δικαιώματος ή της υποχρεώσεως υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ή σε συγκεκριμένο κλάδο του συστήματος αυτού, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι διατάξεις του εθνικού δικαίου που έχουν εφαρμογή σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

22. Η Επιτροπή παρατηρεί ότι η άποψη αυτή μπορεί να δώσει την εντύπωση ότι αντιβαίνει προς τη νομολογία με την οποία το Δικαστήριο προσδιόρισε το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 48 της Συνθήκης και του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 [4] (στο εξής: κανονισμός 1612/68)· κατά τη νομολογία αυτή, η έννοια του εργαζομένου είναι κοινοτική και πρέπει να ορίζεται με αντικειμενικά κριτήρια που χαρακτηρίζουν τη σχέση εργασίας, λαμβανομένων παράλληλα υπόψη των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των εμπλεκομένων ατόμων.

Προσθέτει ότι, ωστόσο, δεν υφίσταται τέτοια αντίθεση, εφόσον τόσο το άρθρο 48 της Συνθήκης όσο και ο κανονισμός 1612/68 παρέχουν κοινοτικής φύσεως δικαιώματα στους διακινούμενους εργαζομένους· άρα πρέπει να γίνει δεκτός ένας κοινοτικός ορισμός που να παρέχει τη δυνατότητα προσδιορισμού των ατόμων τα οποία απολαύουν των δικαιωμάτων αυτών. Το άρθρο 51 της Συνθήκης όμως προβλέπει μόνο τον συντονισμό των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως. Κατά συνέπεια, προς καθορισμό των ατόμων που μπορούν να επικαλούνται αυτές τις διατάξεις περί συντονισμού, οι οποίες περιλαμβάνονται στον κανονισμό 1408/71, πρέπει κάθε φορά να εξετάζεται ποιος είναι ασφαλισμένος στο πλαίσιο των συστημάτων αυτών. Επομένως, ανάλογα με το αν υπάγεται ή όχι σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως κράτους μέλους το οποίο εφαρμόζεται στους μισθωτούς ή στους μη μισθωτούς, ο εργαζόμενος θα εμπίπτει ή δεν θα εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71.

23. Κατά την Επιτροπή, προς προσδιορισμό του αν μια δραστηριότητα πρέπει να θεωρείται ως μισθωτή ή ως μη μισθωτή πρέπει να εξετάζεται αν αυτή χαρακτηρίζεται, εντός του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ασκείται, ως μισθωτή ή ως μη μισθωτή όσον αφορά την εφαρμογή των κανόνων περί υπαγωγής στα οικεία συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως. Στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή επισημαίνει ότι οι Κάτω Χώρες δεν έχουν σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως για τους μη μισθωτούς αυτούς καθαυτούς και ότι, όταν ένα άτομο δεν είναι ασφαλισμένο στο σύστημα ασφαλίσεως μισθωτών αλλά μόνο στο γενικό

4 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33).

σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων, είναι δυσκολότερο σε σχέση με άλλες χώρες να καθορισθεί το είδος της δραστηριότητας που ασκεί το άτομο αυτό στο έδαφος του εν λόγω κράτους, προκειμένου να εφαρμοστεί ο κανονισμός.

Προς υπερπήδηση του εμποδίου αυτού η Επιτροπή προτείνει να ληφθεί υπόψη το άρθρο 1, στοιχείο α', περίπτωση ii, το οποίο αφορά τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως που εφαρμόζονται σε όλους τους κατοίκους ημεδαπής ή στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού, οπότε, βάσει της εξετάσεως του τρόπου διαχειρίσεως ή χρηματοδοτήσεως του συτήματος (πρώτο εδάφιο της περιπτώσεως ii) ή, ελλείψει τέτοιων κριτηρίων, βάσει των κανόνων που περιλαμβάνονται στο δεύτερο εδάφιο, που παραπέμπουν στον ορισμό τον οποίο δίδει το παράρτημα I του κανονισμού 1408/71, θα είναι δυνατός ο καθορισμός του αν ο εργαζόμενος είναι ασφαλισμένος ως μισθωτός ή ως μη μισθωτός. Η Επιτροπή προτείνει να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι, για την εφαρμογή των άρθρων 14α και 14γ του κανονισμού 1408/71, πρέπει να θεωρούνται ως «μισθωτές δραστηριότητες» και ως «μη μισθωτές δραστηριότητες» εκείνες οι οποίες θεωρούνται ως μισθωτές ή ως μη μισθωτές από τη νομοθεσία κοινωνικής ασφαλίσεως του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ασκούνται οι εν λόγω δραστηριότητες.

24. Στο πνεύμα της απαντήσεως αυτής, η Επιτροπή διατείνεται ότι είναι δυνατή η εφαρμογή του τίτλου II του κανονισμού στον De Jaeck. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι, κατά τη βελγική νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως, θεωρείται ότι στο Βέλγιο άσκησε μη μισθωτή δραστηριότητα. Αν και η απάντηση δεν είναι τόσο απλή όσον αφορά τις δραστηριότητες που άσκησε στις Κάτω Χώρες, η Επιτροπή συμπεραίνει ότι αυτός άσκησε στο κράτος αυτό μισθωτή δραστηριότητα, όσον αφορά την εφαρμογή της νομοθεσίας περί κοινωνικής ασφαλίσεως, και ότι, επομένως, η περίπτωσή του εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', πράγμα το οποίο σημαίνει ότι οι νομοθεσίες των δύο κρατών μελών έχουν εφαρμογή συγχρόνως στην περίπτωσή του.

25. Μετά το πέρας της έγγραφης διαδικασίας, το Δικαστήριο κάλεσε την Επιτροπή να απαντήσει σε ορισμένες ερωτήσεις. Πρώτον, της ζήτησε να διευκρινίσει αν πρέπει να ερμηνεύονται με τον ίδιο τρόπο οι έννοιες «πρόσωπο που ασκεί μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα», οι οποίες απαντούν στον τίτλο II του κανονισμού, και οι έννοιες «μισθωτός» και «μη μισθωτός», που απαντούν στο άρθρο 1, στοιχείο α'. Δεύτερον, της ζητήθηκε να δώσει παραδείγματα σχετικά με τον ισχυρισμό της ότι η προσφυγή σε κριτήρια του εργατικού δικαίου προς προσδιορισμό των εννοιών των μισθωτών και των μη μισθωτών δραστηριοτήτων, περί των οποίων γίνεται λόγος στον τίτλο II του κανονισμού 1408/71, καθιστά σε ορισμένες περιπτώσεις αδύνατη την εφαρμογή των κανόνων περί άρσεως των συγκρούσεων σε άτομα τα οποία εμπίπτουν στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού.

26. Όσον αφορά την πρώτη ερώτηση, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το αν ένα πρόσωπο πρέπει να θεωρείται ως μισθωτός, ως μη μισθωτός ή ως άτομο που δεν εμπίπτει σε καμία από τις δύο αυτές κατηγορίες εξαρτάται από την απάντηση στα ακόλουθα ερωτήματα: πρώτον, εμπίπτει ο

ενδιαφερόμενος στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 (τίτλος Ι); Αν ναι, ποια είναι η εφαρμοστέα στην περίπτωσή του νομοθεσία (τίτλος ΙΙ), εξυπακουομένου ότι η νομοθεσία αυτή μπορεί να είναι διαφορετική από εκείνη που ελήφθη υπόψη για τον χαρακτηρισμό του ως μισθωτού ή ως μη μισθωτού [5]; Τέλος, είναι ασφαλισμένος ο ενδιαφερόμενος βάσει της νομοθεσίας αυτής με κάποια από τις ανωτέρω δύο ιδιότητες ή μήπως δεν είναι καθόλου ασφαλισμένος [6];

Εν ολίγοις, κατά την εφαρμογή του τίτλου ΙΙ, δεν είναι ακόμη δυνατό να λεχθεί αν ο ενδιαφερόμενος πρέπει στο εξής να θεωρείται, για την εφαρμογή των διατάξεων του κανονισμού, ως μισθωτός ή ως μη μισθωτός. Για τον λόγο αυτό ο τίτλος ΙΙ δεν λαμβάνει ως βάση τις έννοιες αυτές, αλλά παραπέμπει στη φύση των ασκούμενων δραστηριοτήτων, μέχρις ότου η ιδιότητα του ενδιαφερομένου καθοριστεί οριστικά βάσει της νομοθεσίας που έχει εφαρμογή σύμφωνα με τον εν λόγω τίτλο. Είναι πολύ πιθανό, για παράδειγμα, ένα άτομο να ασκεί μη μισθωτές δραστηριότητες στο έδαφος ενός κράτους μέλους και, δυνάμει των κανόνων περί άρσεως των συγκρούσεων, να υπόκειται μόνο στη νομοθεσία κοινωνικής ασφαλίσεως ενός άλλου κράτους μέλους, στο οποίο ασκεί μισθωτή δραστηριότητα, οπότε δεν θα μπορεί πλέον να θεωρείται ως μη μισθωτός όσον αφορά την εφαρμογή των άλλων διατάξεων του κανονισμού.

27. Για να δοθεί απάντηση στη δεύτερη ερώτηση, η Επιτροπή προτείνει τα ακόλουθα παραδείγματα:

1) Πρώτον, εκθέτει ότι, κατά τη γερμανική νομοθεσία, οι φοιτητές είναι ασφαλισμένοι βάσει του συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως που ισχύει για τους μισθωτούς. Δυνάμει του άρθρου 1, στοιχείο α', του κανονισμού, τα άτομα αυτά θεωρούνται επομένως ως εργαζόμενοι και εμπίπτουν στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού. Αν, για την εφαρμογή του τίτλου ΙΙ, έπρεπε να χρησιμοποιηθούν κριτήρια αναγόμενα στο εργατικό δίκαιο, θα ήταν αδύνατο να εξακριβωθεί αν πρόκειται για άτομα που ασκούν μισθωτές ή μη μισθωτές δραστηριότητες, δεδομένου ότι δεν ασκούν καμία οικονομική δραστηριότητα, θα ήταν δε επίσης αδύνατος ο καθορισμός της εφαρμοστέας στην περίπτωσή τους νομοθεσίας, κατά τον κανονισμό 1408/71, σε περίπτωση διαμονής τους σε άλλο κράτος μέλος.

2) Δεύτερον, η Επιτροπή διατείνεται ότι, αν έπρεπε να ληφθεί υπόψη ο ορισμός του εργαζομένου τον οποίο έχει δώσει το Δικαστήριο σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 48 της Συνθήκης, ούτε ένα άτομο που ασκεί μια πολύ περιορισμένη μισθωτή δραστηριότητα, όπως είναι η απασχόληση δύο ημερών την

5 — Τούτο συνέβη στην υπόθεση που αφορά η απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 1993, C-121/92, Zinnecker (Συλλογή 1993, σ. I-5023). Ο ενδιαφερόμενος, Γερμανός υπήκοος και κάτοικος Γερμανίας που ασκούσε μη μισθωτή δραστηριότητα κατά το ήμισυ περίπου του χρόνου των δραστηριοτήτων του στο κράτος αυτό και κατά το υπόλοιπο ήμισυ στις Κάτω Χώρες, έπρεπε να θεωρηθεί, κατ' εφαρμογή της ολλανδικής νομοθεσίας, ως εμπίπτων στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού (τίτλος Ι), όμως η εφαρμοστέα στην περίπτωσή του νομοθεσία ήταν εκείνη του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου κατοικούσε (τίτλος ΙΙ, άρθρο 14α).

6 — Με την απόφαση Zinnecker το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο ενδιαφερόμενος δεν ήταν ασφαλισμένος σε κανένα από τα εμπλεκόμενα δύο κράτη, δεδομένου ότι η γερμανική νομοθεσία προέβλεπε μόνο προαιρετική ασφάλιση για τα άτομα που βρίσκονταν στην κατάσταση αυτή και ο Zinnecker είχε προτιμήσει να μην υπαχθεί στην ασφάλιση αυτή.

εβδομάδα για δύο ώρες την ημέρα, όπως συνέβαινε στην περίπτωση του Kits Van Heijningen, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ασκεί μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα. Ωστόσο, στην εν λόγω υπόθεση [7], το Δικαστήριο έκρινε ότι ένα άτομο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, εφόσον πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 1, στοιχείο α', σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, ανεξάρτητα από τον χρόνο που αφιερώνει στη δραστηριότητα αυτή.

Εξ αυτών η Επιτροπή συνάγει ότι είναι προτιμότερο να εφαρμόζεται το κριτήριο που προβλέπει το δίκαιο της κοινωνικής ασφαλίσεως, δεδομένου ότι δεν αμφισβητείται ότι, σε εθνικό επίπεδο, τόσο η θεωρία όσο και η νομολογία συναντούν μεγάλες δυσχέρειες όταν πρόκειται να γίνει διάκριση μεταξύ μισθωτών και μη μισθωτών για την εφαρμογή του εργατικού δικαίου στην εσωτερική έννομη τάξη.

28. Από τη διατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος συνάγω ότι το εθνικό δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να πληρώσει το κενό που δημιουργεί η έλλειψη ορισμού της εννοίας «μισθωτή δραστηριότητα» στον κανονισμό 1408/71, δίδοντας έναν κοινοτικό ορισμό της εν λόγω εννοίας, όπως έχει δώσει για τις έννοιες «εργαζόμενος», σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 48 της Συνθήκης, «πρόσωπο που ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα», σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 52 της Συνθήκης, και «μισθωτός ή εξομοιούμενος προς αυτόν», σε σχέση με την εφαρμογή της κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως.

Όσον αφορά την πρώτη έννοια, αποτελεί πάγια νομολογία του Δικαστηρίου ότι «(...) ο όρος "εργαζόμενος" έχει κοινοτικό περιεχόμενο και δεν πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Για να θεωρείται ένα άτομο ως εργαζόμενος, πρέπει να ασκεί πραγματικές και γνήσιες δραστηριότητες, ενώ αποκλείονται οι δραστηριότητες που είναι τόσο περιορισμένες, ώστε να εμφανίζονται ως καθαρά περιθωριακές και επουσιώδεις. Το κύριο χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι το γεγονός ότι ένα πρόσωπο παρέχει, κατά τη διάρκεια ορισμένου χρόνου, προς άλλο πρόσωπο και υπό τη διεύθυνση αυτού του τελευταίου, υπηρεσίες έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή» [8].

Ερμηνεύοντας τον ορισμό αυτό το Δικαστήριο έκρινε, a contrario, με την πρόσφατη απόφαση Asscher [9], ότι η δραστηριότητα του προσφεύγοντος της κύριας δίκης, ο οποίος ασκούσε στις Κάτω Χώρες τα καθήκοντα του διευθυντή εταιρίας της οποίας ήταν ο μόνος μέτοχος (δραστηριότητα ομοιάζουσα πολύ με τη δραστηριότητα του De Jaeck), δεν ασκείτο στο πλαίσιο σχέσεως εξαρτήσεως, πράγμα που σήμαινε ότι ο ενδιαφερόμενος δεν μπορούσε να θεωρηθεί

7 — Απόφαση της 3ης Μαΐου 1990, C-2/89, Kits van Heijningen (Συλλογή 1990, σ. I-1755).

8 — Αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1992, C-3/90, Bernini (Συλλογή 1992, σ. I-1071, σκέψη 14), και της 21ης Ιουνίου 1988, 197/86, Brown (Συλλογή 1986, σ. 3205, σκέψη 21).

9 — Απόφαση της 27ης Ιουνίου 1996, C-107/94 (Συλλογή 1996, σ. I-3089, σκέψη 26).

ως «εργαζόμενος» κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης, αλλά ως «άτομο που ασκεί μη έμμισθη δραστηριότητα» *κατά την έννοια του άρθρου 52 της Συνθήκης* [10].

Όσον αφορά την τρίτη έννοια, το Δικαστήριο δέχθηκε με την απόφαση Unger [11] ότι η έκφραση «εργαζόμενος μισθωτός ή εξομοιούμενος προς αυτόν» που χρησιμοποιείται στον κανονισμό 3 [12] δεν έχει νόημα παρά μόνο εντός του πλαισίου και των ορίων της έννοιας του «εργαζομένου» που προβλέπεται στη Συνθήκη, στην εφαρμογή της οποίας περιορίζεται ο εν λόγω κανονισμός· επομένως, η εν λόγω έκφραση, η οποία αποσκοπεί στην αποσαφήνιση της εννοίας του «εργαζομένου» για τους σκοπούς εφαρμογής του κανονισμού 3, έχει, όπως και η τελευταία, κοινοτικό περιεχόμενο· και αν ακόμα υποτεθεί ότι η έκφραση «εργαζόμενος μισθωτός ή εξομοιούμενος προς αυτόν» απαντά στη νομοθεσία καθενός από τα κράτη μέλη, θα μπορούσε να μην έχει παντού την ίδια έννοια και λειτουργία, με συνέπεια να είναι αδύνατον να προσδιοριστεί το περιεχόμενό της με παραπομπή στις παρεμφερείς εκφράσεις που ενδεχομένως υπάρχουν στις εθνικές νομοθεσίες· επομένως, η έννοια του «εργαζομένου μισθωτού ή εξομοιουμένου προς αυτόν» έχει κοινοτικό περιεχόμενο και αναφέρεται σε όλους εκείνους οι οποίοι, υπό την ιδιότητά τους αυτή και ανεξαρτήτως του πώς χαρακτηρίζονται, καλύπτονται από τα διάφορα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως. Η αρχή αυτή, που διαμορφώθηκε νομολογιακά, ενσωματώθηκε στον κανονισμό 1408/71 και περιλαμβάνεται συγκεκριμένα στο στοιχείο α' του άρθρου 1.

29. Πρέπει να αναγνωρίσω, όπως έπραξα με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Hervein και Hervillier [13], ότι, αφού μεγάλο μέρος των διατάξεων περί άρσεως των συγκρούσεων μεταξύ των σχετικών ρυθμίσεων, που περιλαμβάνονται στον τίτλο ΙΙ του κανονισμού 1408/71, αποσκοπεί στον προσδιορισμό της νομοθεσίας που εφαρμόζεται «στο πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα» και «στο πρόσωπο που ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα», ανάλογα με το αν οι δραστηριότητες ασκούνται σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη, η εφαρμογή τους θα ήταν πολύ ευκολότερη, αν υπήρχε ένας ορισμός αυτών των δύο εννοιών που να ισχύει ομοιόμορφα στην Κοινότητα.

Όμως, ο νομοθέτης δεν έχει δώσει ως τώρα τον ορισμό αυτό, καθόσον, όπως προανέφερα, σε κανέναν από τους κοινοτικούς κανονισμούς περί κοινωνικής ασφαλίσεως των διακινούμενων εργαζομένων δεν περιλαμβάνεται τέτοιος ορισμός. Όσον αφορά τη νομολογία, αν και το Δικαστήριο δέχθηκε με την απόφαση Van Poucke [14] ότι η δραστηριότητα την οποία ασκεί ως δημόσιος υπάλληλος ένα άτομο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 είναι μισθωτή δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 14γ, δεν προσδιόρισε τι πρέπει να νοείται ως μισθωτή δραστηριότητα γενικά. Εξάλλου, δεν έδωσε

10 — Η υπογράμμιση δική μου.

11 — Απόφαση της 19ης Μαρτίου 1964, 75/63 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 1069, ιδίως σ. 1074).

12 — Κανονισμός 3 του Συμβουλίου, της 25ης Σεπτεμβρίου 1958, περί κοινωνικής ασφαλίσεως των διακινούμενων εργαζομένων [JO (μόνο σε ξενόγλωσσες εκδόσεις) 1958, 30, σ. 561].

13 — Προτάσεις της 11ης Ιουλίου 1996 στην υπόθεση C-221/95, που εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου.

14 — Απόφαση της 24ης Μαρτίου 1994, C-71/93 (Συλλογή 1994, σ. I-1101). Ο Van Poucke ασκούσε διπλή επαγγελματική δραστηριότητα: ήταν στρατιωτικός ιατρός στο Βέλγιο και αυτοτελώς απασχολούμενος ιατρός στις Κάτω Χώρες, υποχρεώθηκε δε σε καταβολή εισφορών στον βελγικό οργανισμό κοινωνικής ασφαλίσεως των ελεύθερων επαγγελματιών. Κατ' εφαρμογή του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο α', και του άρθρου 14δ, παράγραφος 1, επειδή ασκούσε ταυτόχρονα μισθωτή δραστηριότητα στο Βέλγιο και μη μισθωτή δραστηριότητα στις Κάτω Χώρες, υπήχθη λόγω αυτής της τελευταίας δραστηριότητας στη βελγική νομοθεσία υπό τους ίδιους όρους ως εάν ασκούσε αυτή τη μη μισθωτή δραστηριότητα στο Βέλγιο.

σχετικό ορισμό ούτε με την απόφαση Van Roosmalen [15], με την οποία έκρινε ότι ο όρος «μη μισθωτός», κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', περίπτωση iv, του κανονισμού, που αφορά την προαιρετική ασφάλιση, περιλαμβάνει τα άτομα τα οποία, χωρίς να έχουν συνάψει σύμβαση εργασίας ή να ασκούν ελεύθερο επάγγελμα ή να είναι ανεξάρτητοι επιχειρηματίες, ασκούν ή άσκησαν επαγγελματική δραστηριότητα για την οποία λαμβάνουν παροχές που τους επιτρέπουν, εν όλω ή εν μέρει, να αντεπεξέρχονται στις ανάγκες τους, έστω και αν οι παροχές αυτές προέρχονται από τρίτους που απολαύουν των υπηρεσιών ιερέα που ασκεί ή άσκησε ιεραποστολικό έργο.

30. Συμμερίζομαι την άποψη της Επιτροπής, που φρονεί ότι το αποφασιστικό κριτήριο για να εμπίπτει ένα άτομο στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού είναι η υπαγωγή του σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως μισθωτών ή μη μισθωτών ενός κράτους μέλους και ότι, όσον αφορά την εφαρμογή του κανονισμού, προς προσδιορισμό του αν μια δραστηριότητα πρέπει να θεωρηθεί ως μισθωτή ή ως μη μισθωτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, σε κάθε περίπτωση, το πώς τη θεωρεί το κράτος μέλος όταν εφαρμόζει τη δική του νομοθεσία κοινωνικής ασφαλίσεως.

31. Κατά πάγια νομολογία, «(...) εναπόκειται στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν τις προϋποθέσεις του δικαιώματος ή της υποχρέωσης ασφαλίσεως στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ή σε ανάλογο ταμείο, από τη στιγμή που δεν γίνεται συναφώς διάκριση μεταξύ ημεδαπών και υπηκόων των άλλων κρατών μελών» [16].

32. Πρέπει ωστόσο να υπομνησθεί ότι, αν και τα κράτη μέλη είναι καταρχήν αρμόδια για τον καθορισμό των προϋποθέσεων υπαγωγής στα συστήματά τους κοινωνικής ασφαλίσεως, δεν έχουν όμως τη δυνατότητα να καθορίζουν το εδαφικό πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας τους, καθόσον το ζήτημα αυτό διέπεται πλήρως από το κοινοτικό δίκαιο. Με την απόφαση Ten Holder [17], το Δικαστήριο έκρινε ότι οι διατάξεις του τίτλου II αποτελούν πλήρες σύστημα κανόνων άρσεως των συγκρούσεων, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να αφαιρεί από τον νομοθέτη κάθε κράτους την εξουσία προσδιορισμού της εκτάσεως και των προϋποθέσεων εφαρμογής της εθνικής του νομοθεσίας, όσον αφορά αφενός τα άτομα που υπόκεινται στον κανονισμό και αφετέρου το έδαφος εντός του οποίου οι εθνικές διατάξεις παράγουν τα αποτελέσματά τους.

33. Ενόψει των παρατηρήσεων αυτών προτείνω να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι η «μισθωτή δραστηριότητα», περί της οποίας γίνεται λόγος στον τίτλο II του κανονισμού 1408/71, είναι εκείνη την οποία ορίζει ως μισθωτή δρα-

15 — Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 1986, 300/84 (Συλλογή 1986, σ. 3097). Επρόκειτο επίσης για την εφαρμογή της ολλανδικής νομοθεσίας.

16 — Απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 1986, 254/84, De Jong (Συλλογή 1986, σ. 671, σκέψη 13). Βλ. επίσης τις αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1979, 266/78, Brunori (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 311, σκέψη 6)· της 24ης Απριλίου 1980, 110/79, Coonan (Συλλογή τόμος 1980/II, σ. 77, σκέψη 12)· της 23ης Σεπτεμβρίου 1982, 275/81, Koks (Συλλογή 1982, σ. 3013, σκέψη 9), και 276/81, Kuijpers (Συλλογή 1982, σ. 3027, σκέψη 14)· της 24ης Σεπτεμβρίου 1987, 43/86, De Rijke κ.λπ. (Συλλογή 1987, σ. 3611, σκέψη 12)· της 18ης Μαΐου 1989, 368/87, Hartmann Troiani (Συλλογή 1989, σ. 1333, σκέψη 21), και της 20ής Οκτωβρίου 1993, C-297/92, Baglieri (Συλλογή 1993, σ. I-5211, σκέψη 13).

17 — Απόφαση της 12ης Ιουνίου 1986, 302/84 (Συλλογή 1986, σ. 1821, σκέψη 21).

στηριότητα, στο πλαίσιο της εφαρμογής του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως, η νομοθεσία του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ασκείται η δραστηριότητα αυτή.

34. Βάσει της απαντήσεως αυτής και λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 1, στοιχείο α', περίπτωση ii, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 1408/71, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να καθορίσει αν ο De Jaeck υπεχρεούτο στις Κάτω Χώρες να υπαχθεί και να καταβάλλει εισφορές σε σύστημα μισθωτών ή μη μισθωτών. Στην πρώτη περίπτωση η κατάστασή του θα διέπεται από το άρθρο 14α, παράγραφος 2, θα πρέπει δε να θεωρηθεί ότι διεπόταν πάντοτε μόνο από τη βελγική νομοθεσία, ως εάν αυτός είχε ασκήσει το σύνολο των δραστηριοτήτων του στο Βέλγιο, ενώ στη δεύτερη περίπτωση θα έχει εφαρμογή το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', και θα πρέπει να θεωρηθεί ότι η κατάστασή του υπαγόταν συγχρόνως στη νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως αμφοτέρων των κρατών μελών, των οποίων η νομοθεσία θα εφαρμόζεται αντιστοίχως στη δραστηριότητα που ασκούσε στο έδαφος καθενός από αυτά.

Για να καθορίσει αν ο De Jaeck ήταν υποχρεωμένος στις Κάτω Χώρες να υπαχθεί και να καταβάλλει εισφορές σε σύστημα μισθωτών ή σε σύστημα μη μισθωτών, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Asscher [18], η οποία αφορούσε περίπτωση που παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με την υπό κρίση. Πράγματι, όπως προκύπτει από το περιλαμβάνον τα πραγματικά περιστατικά μέρος της αποφάσεως, ο Asscher, Ολλανδός υπήκοος, εργαζόταν στις Κάτω Χώρες ως διευθυντής εταιρίας περιορισμένης ευθύνης, της οποίας ήταν ο μόνος εταίρος, ασκούσε δε ταυτόχρονα επαγγελματική δραστηριότητα στο Βέλγιο ως διευθύνων σύμβουλος άλλης εταιρίας, για λογαριασμό της οποίας ασκούσε δραστηριότητες μόνο στο έδαφος του δευτέρου αυτού κράτους μέλους. Ο Asscher υπαγόταν στο ολλανδικό γενικό σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων μέχρις ότου μετέφερε την κατοικία του στο Βέλγιο, ήτοι μέχρι τον Μάιο του 1986. Από τότε δεν είχε πλέον την υποχρέωση καταβολής εισφορών στο ολλανδικό γενικό σύστημα, αλλά αποκλειστικά στο βελγικό σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων, και, πιο συγκεκριμένα, είχε την υποχρέωση υπαγωγής στο σύστημα ασφαλίσεως των ελεύθερων επαγγελματιών.

18 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 9 ανωτέρω, σκέψεις 2, 10, 11 και 17.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

35. Το δεύτερο ερώτημα του εθνικού δικαστή αφορά το αν το κοινοτικό δίκαιο επιτρέπει, στην περίπτωση που εφαρμοστέα είναι η ολλανδική νομοθεσία δυνάμει του άρθρου 14γ του κανονισμού 1408/71, πράγμα το οποίο θα συμβαίνει αν η δραστηριότητα που ασκεί ο De Jaeck στις Κάτω Χώρες θεωρηθεί ως μισθωτή δραστηριότητα όσον αφορά την εφαρμογή της ολλανδικής νομοθεσίας περί κοινωνικής ασφαλίσεως, ένα άτομο το οποίο βρίσκεται σε αυτή την κατάσταση να καλύπτεται μόνο έναντι ορισμένων από τους κινδύνους που ασφαλίζονται από το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως του κράτους μέλους αυτού, ήτοι τους κινδύνους οι οποίοι καλύπτονται από το γενικό σύστημα ασφαλίσεων, και όχι έναντι όλων των κινδύνων που καλύπτει το σύστημα στο οποίο υπάγονται οι μισθωτοί.

36. Η Ολλανδική Κυβέρνηση προτείνει να δοθεί καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό. Διατείνεται καταρχάς ότι, κατόπιν μιας αποφάσεως του Centrale Raad van Beroep του 1985, η ασφαλιστική κάλυψη την οποία έχει ο διευθυντής εταιρίας, της οποίας είναι ο κύριος μέτοχος, δεν περιλαμβάνει πλέον ορισμένους κινδύνους για τους οποίους προβλέπονται παροχές το ποσό των οποίων καθορίζεται σε συνάρτηση με τα εισοδήματα που αυτός είχε σε προηγούμενη περίοδο, και συγκεκριμένα τους κινδύνους ασθενείας, αναπηρίας και ανεργίας. Με άλλα λόγια, ο εν λόγω διευθυντής δεν έχει ασφαλιστική κάλυψη παρά μόνο όσον αφορά τους κλάδους γήρατος, χηρείας και ορφάνιας, αναπηρίας (με δικαίωμα λήψεως του ελάχιστου προβλεπόμενου ποσού), ασθενείας (με δικαίωμα λήψεως ιδιαίτερων παροχών) και οικογενειακών επιδομάτων.

Η κυβέρνηση αυτή προσθέτει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, εναπόκειται στα κράτη μέλη να προσδιορίζουν με τη νομοθεσία τους τις προϋποθέσεις υπαγωγής σε υποχρεωτικό ή προαιρετικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, αρκεί οι προϋποθέσεις αυτές να εφαρμόζονται χωρίς διάκριση μεταξύ ημεδαπών και υπηκόων των άλλων κρατών μελών. Πάντοτε κατά τη νομολογία, οι κανόνες του τίτλου ΙΙ του κανονισμού περί άρσεως των συγκρούσεων δεν έχουν άλλο σκοπό από τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας και δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την ασφαλιστική κάλυψη ενός ατόμου έναντι ορισμένων κινδύνων, όταν η νομοθεσία αυτή δεν προβλέπει κάτι τέτοιο.

37. Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι ο κανονισμός 1408/71 έχει ως σκοπό τον συντονισμό των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως και όχι την εναρμόνισή τους, ενώ τα κράτη μέλη παραμένουν απολύτως ελεύθερα να ορίζουν τις προϋποθέσεις υπαγωγής στα συστήματα αυτά, εφόσον δεν γίνεται καμία διάκριση μεταξύ ημεδαπών και υπηκόων των άλλων κρατών μελών. Από αυτό προκύπτει ότι, αν η νομοθεσία ενός κράτους μέλους έχει εφαρμογή δυνάμει του τίτλου ΙΙ, δεν μπορούν να αγνοηθούν οι προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτά η νομοθεσία αυτή την υπαγωγή σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ή σε συγκεκριμένο κλάδο του συστήματος αυτού.

Και η Επιτροπή προτείνει να δοθεί καταφατική απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, και συγκεκριμένα να διατυπωθεί ως ακολούθως: όταν έχει εφαρμογή το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, οι προϋποθέσεις του δικαιώματος ή της υποχρεώσεως υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ή σε συγκεκριμένο κλάδο ενός τέτοιου συστήματος είναι αυτές οι οποίες τίθενται από κάθε μία από τις δύο εφαρμοστέες νομοθεσίες, εφόσον δεν γίνεται καμία διάκριση μεταξύ ημεδαπών και υπηκόων των άλλων κρατών μελών.

38. Συμμερίζομαι την άποψη την οποία εξέφρασαν επί του σημείου αυτού η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή και συμφωνώ με τα επιχειρήματα που προέβαλαν.

Πιστεύω ότι ο λόγος για τον οποίο το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε το ερώτημα αυτό είναι ότι, αν η δραστηριότητα την οποία άσκησε ο De Jaeck στις Κάτω Χώρες είναι μισθωτή, το δικαστήριο αυτό θεωρεί περίεργο να επιτρέπει το κοινοτικό δίκαιο να μην καλύπτεται ο ενδιαφερόμενος έναντι ορισμένων από τους συνηθέστερους κινδύνους που καλύπτονται από τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως, όπως είναι ο κίνδυνος ανεργίας.

Ωστόσο, όπως παρατήρησαν η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, πρέπει να ληφθεί υπόψη, πρώτον, το γεγονός ότι οι διατάξεις του τίτλου ΙΙ του κανονισμού 1408/71, μέρος του οποίου αποτελεί το άρθρο 14γ, περιλαμβάνουν ένα πλήρες και ενιαίο σύστημα κανόνων περί άρσεως των συγκρούσεων, με σκοπό τον καθορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας στα άτομα στα οποία έχει εφαρμογή ο κανονισμός, όχι όμως τον προσδιορισμό των προϋποθέσεων του δικαιώματος ή της υποχρεώσεως υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ή σε συγκεκριμένο κλάδο ενός τέτοιου συστήματος. Στη συνέχεια, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, εναπόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να προσδιορίζει τόσο το δικαίωμα ή την υποχρέωση υπαγωγής στα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως όσο και τις προϋποθέσεις της υπαγωγής αυτής, αρκεί οι κανόνες αυτοί να εφαρμόζονται χωρίς διάκριση μεταξύ ημεδαπών και υπηκόων των άλλων κρατών μελών.

39. Από αυτά συνάγω ότι, αν το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', έχει εφαρμογή στον De Jaeck, αυτός θα υπαγόταν για το έτος 1984 συγχρόνως στις νομοθεσίες περί κοινωνικής ασφαλίσεως δύο κρατών μελών και, επομένως, θα υπέκειτο στις προϋποθέσεις υπαγωγής και καλύψεως κάθε μιας από τις νομοθεσίες αυτές.

40. Ενόψει των επιχειρημάτων που εξέθεσα ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την εξής απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα: αν η ολλανδική νομοθεσία έχει εφαρμογή δυνάμει του άρθρου 14γ του κανονισμού 1408/71, δεν προσκρούει στο κοινοτικό δίκαιο το γεγονός ότι ένα άτομο ευρισκόμενο στη θέση του De Jaeck είναι ασφαλισμένο μόνο έναντι ορισμένων από τους κινδύνους που καλύπτονται από το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως των Κάτω Χωρών, ήτοι των κινδύνων τους οποίους προβλέπει το γενικό σύστημα ασφαλίσεων, και όχι έναντι των άλλων κινδύνων που καλύπτει το σύστημα αυτό, ήτοι των κινδύνων που καλύπτονται από το σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως των μισθωτών.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

41. Πιστεύω ότι το τρίτο προδικαστικό ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου αφορά το ζήτημα αν το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει, σε περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, τον εκ μέρους ενός των δύο εμπλεκομένων κρατών υπολογισμό του ποσού των εισφορών ασφαλισμένου, ο οποίος εργάζεται στο έδαφός του μόνο λίγες ημέρες ανά εβδομάδα, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι εισφορές τις οποίες καταβάλλει ο ίδιος εργαζόμενος εντός άλλου κράτους μέλους στο πλαίσιο δραστηριοτήτων που ασκεί εκεί τις άλλες ημέρες της εβδομάδας. Με άλλα λόγια, το εθνικό δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το γεγονός ότι ένα άτομο υπάγεται συγχρόνως στη νομοθεσία δύο κρατών μελών κατ' εφαρμογή του κανονισμού 1408/71 έχει επίπτωση επί του υπολογισμού των εισφορών τις οποίες οφείλει να καταβάλλει εντός κάθε ενός των κρατών αυτών.

42. Η Ολλανδική Κυβέρνηση προτείνει να δοθεί αρνητική απάντηση στο ερώτημα αυτό. Υπογραμμίζει ότι ένα άτομο το

οποίο βρίσκεται στην κατάσταση του De Jaeck δεν υπάγεται διαδοχικά στη νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως δύο κρατών μελών, αλλ' υπάγεται ταυτόχρονα και στις δύο νομοθεσίες. Κατά την ως άνω κυβέρνηση, στο σημείο αυτό ακριβώς έγκειται η διαφορά μεταξύ της παρούσας περιπτώσεως και εκείνης την οποία εξέτασε το Δικαστήριο στην υπόθεση Perenboom [19], με την οποία έκρινε ότι, όταν ένας εργαζόμενος υπόκειται, κατά τη διάρκεια μέρους του έτους, στη γερμανική νομοθεσία και, κατά τη διάρκεια του υπολοίπου μέρους του έτους, στην ολλανδική νομοθεσία, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να του ζητεί να καταβάλλει εισφορές για αποδοχές τις οποίες έλαβε εντός άλλου κράτους μέλους σε περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας είχε εφαρμογή στην περίπτωσή του η νομοθεσία του τελευταίου αυτού κράτους.

Αντιθέτως, από τον κανόνα του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71 προκύπτει ότι το κράτος μέλος του οποίου η νομοθεσία έχει εφαρμογή στη μισθωτή δραστηριότητα του ασφαλισμένου εισπράττει, υπό τους όρους τους οποίους αυτό καθορίζει, τις εισφορές που αντιστοιχούν στις αποδοχές που καταβάλλονται εντός του εδάφους του, δεν μπορεί όμως σε καμία περίπτωση να απαιτεί από τον εργαζόμενο αυτόν την καταβολή εισφορών για τα εισοδήματα που απέκτησε κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου εντός του άλλου κράτους μέλους από μη μισθωτή δραστηριότητα την οποία ασκούσε εκεί.

Τέλος, η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο De Jaeck υπόκειται στην ολλανδική νομοθεσία καθ' όλη την εβδομάδα και ότι οι εισφορές τις οποίες οφείλει να καταβάλλει στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως πρέπει να υπολογίζονται με βάση το σύνολο των εισοδημάτων που αποκτά από την εργασία του στο έδαφος των Κάτω Χωρών και ότι οι εν λόγω εισφορές μπορούν να υπολογίζονται ως εάν η δραστηριότητα λόγω της οποίας οφείλονται ασκούνταν με πλήρες και όχι με μειωμένο ωράριο.

43. Η Επιτροπή προτείνει επίσης να δοθεί αρνητική απάντηση στο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου. Παρατηρεί, πρώτον, ότι, στις περιπτώσεις εφαρμογής του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να εισπράττει εισφορές υπέρ του συστήματός του κοινωνικής ασφαλίσεως παρά μόνον επί των εισοδημάτων τα οποία έχουν αποκτηθεί εντός του εδάφους του και ότι σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να απαιτεί την καταβολή τέτοιων εισφορών για εισοδήματα τα οποία έχουν αποκτηθεί εντός άλλου κράτους μέλους. Η Επιτροπή θεωρεί τη λύση αυτή ως τη μόνη αποδεκτή, ενόψει του ότι είναι σύμφωνη προς τις διατάξεις που περιλαμβάνουν συνήθως οι συμβάσεις περί αποφυγής της διπλής φορολογίας.

Στη συνέχεια, η Επιτροπή εξετάζει τον ισχυρισμό τον οποίο ο De Jaeck προβάλλει επικουρικά. Πράγματι, ο De Jaeck υποστηρίζει ότι, στην περίπτωσή του, το ανώτατο όριο εισφορών του ολλανδικού συστήματος γενικών ασφαλίσεων (που ανερχόταν την περίοδο εκείνη σε 62 850 HFL) πρέπει να μειωθεί σε συνάρτηση με τον αριθμό των ημερών κατά τις οποίες ασκούσε τις δραστηριότητές του και ότι, εφόσον εργαζόταν μόνο δύο ημέρες ανά εβδομάδα, το όριο αυτό πρέπει να μειωθεί στα 2/7 του ανωτέρω ποσού. Η Επιτροπή απορρίπτει το επιχείρημα αυτό, διατεινόμενη ότι ο κανονισμός 1408/71 δεν περιλαμβάνει καμιά διάταξη που να υποχρεώνει τις δημόσιες

19 — Απόφαση της 5ης Μαΐου 1977, 102/76 (Συλλογή τόμος 1977, σ. 259).

αρχές κράτους μέλους να εφαρμόζουν ειδικούς κανόνες για τον υπολογισμό των ασφαλιστικών εισφορών όταν ο εργαζόμενος καταβάλλει εισφορές και εντός άλλου κράτους μέλους και ότι, ελλείψει κοινοτικού κανόνα επί του ζητήματος αυτού, η εθνική νομοθεσία περί υπολογισμού των εισφορών για τις δραστηριότητες που ασκούνται στην εθνική επικράτεια έχει εφαρμογή χωρίς περιορισμούς.

44. Συμφωνώ με τα επιχειρήματα τόσο της Ολλανδικής Κυβερνήσεως όσο και της Επιτροπής. Δεν νομίζω ότι υπάρχει οποιαδήποτε αμφιβολία ότι, αν έχει εφαρμογή το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, ο εργαζόμενος υπάγεται ταυτόχρονα, και όχι διαδοχικά, στη νομοθεσία των δύο κρατών μελών, των οποίων η νομοθεσία εφαρμόζεται αντιστοίχως στις δραστηριότητες οι οποίες ασκούνται στην οικεία επικράτεια. Θεωρώ επίσης αναμφισβήτητο το γεγονός ότι, ελλείψει κοινοτικού κανόνα που να υποχρεώνει τις δημόσιες αρχές κράτους μέλους να εφαρμόζουν ειδικούς κανόνες για τον υπολογισμό των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως όταν ο εργαζόμενος υποχρεούται να καταβάλλει εισφορές εντός άλλου κράτους μέλους κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, η ισχύουσα σχετικά με τον τομέα αυτό εθνική νομοθεσία πρέπει να έχει εφαρμογή χωρίς περιορισμούς.

45. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα την απάντηση ότι, για την εφαρμογή του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, το κοινοτικό δίκαιο δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν υπόψη, για τον υπολογισμό των εισφορών τις οποίες οφείλει να καταβάλλει ο ασφαλισμένος εντός του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ασκεί τις μισθωτές δραστηριότητές του, το γεγονός ότι αυτός υποχρεούται επίσης να καταβάλλει εισφορές εντός άλλου κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου ασκεί μη μισθωτές δραστηριότητες, αλλά αυτό το ίδιο το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στο πρώτο κράτος μέλος να εισπράττει εισφορές επί των εισοδημάτων τα οποία αποκτά ο ασφαλισμένος εντός του άλλου κράτους μέλους και αντιστρόφως.

46. Αφού απάντησα και στα τρία προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Hoge Raad στο Δικαστήριο, δεν μπορώ να μην εκφράσω την αμηχανία που μου δημιουργεί το αποτέλεσμα που προκύπτει από την εφαρμογή του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, σε συνδυασμό με το παράρτημα VII του κανονισμού αυτού, αμηχανία που εξέφρασα επίσης με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Hervein και Hervillier [20].

47. Πράγματι, στην υπόθεση Nonnenmacher [21], που ανέκυψε σε περίοδο κατά την οποία οι κοινοτικοί κανόνες περί κοινωνικής ασφαλίσεως των διακινούμενων εργαζομένων περιλαμβάνονταν στον κανονισμό 3, είχε υποβληθεί στο Δικαστήριο το ερώτημα αν η υποχρεωτική εφαρμογή της νομοθεσίας του κράτους μέλους εντός του οποίου ο εργαζόμενος ασκεί τις επαγγελματικές του δραστηριότητες αποκλείει την εφαρμογή της νομοθεσίας οποιουδήποτε άλλου κράτους μέλους, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι το άρθρο 12 του προαναφερθέ-

20 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 13 ανωτέρω. Στην υπόθεση αυτή, η εφαρμογή του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', αφορά Γάλλο υπήκοο ο οποίος, επί πολλά έτη, άσκησε δραστηριότητες που παρουσιάζουν μεγάλη ομοιότητα μεταξύ τους στη Γαλλία και στο Βέλγιο· συγκεκριμένα, ήταν πρόεδρος και γενικός διευθυντής και διευθύνων σύμβουλος διαφόρων ανωνύμων εταιριών. Στη Γαλλία υπάγεται στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως μισθωτών, πράγμα το οποίο δεν εμπόδισε τον αρμόδιο βελγικό φορέα να του ζητήσει την καταβολή εισφορών για το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως μη μισθωτών εργαζομένων.

21 — Απόφαση της 9ης Ιουνίου 1964, 92/63 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 1115, ειδικότερα σ. 1120).

ντος κανονισμού, που περιλαμβανόταν στον τίτλο ΙΙ, ο οποίος περιείχε, όπως και ο τίτλος ΙΙ του κανονισμού 1408/71, τους κανόνες περί άρσεως των συγκρούσεων που είχαν ως σκοπό τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας για τα άτομα που ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του, δεν απαγόρευε την εφαρμογή της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο εργαζόταν ο ενδιαφερόμενος παρά μόνο στον βαθμό που υποχρέωνε τον τελευταίο να καταβάλλει εισφορές σε φορέα κοινωνικής ασφαλίσεως ο οποίος δεν επρόκειτο να του παράσχει συμπληρωματικά οφέλη για τον ίδιο κίνδυνο και την ίδια περίοδο. Ομοίως, με την απόφαση Van der Vecht [22], το Δικαστήριο δέχθηκε ότι το άρθρο 12 του κανονισμού 3 απαγορεύει κάθε σωρευτική εφαρμογή των εθνικών νομοθεσιών η οποία θα μπορούσε να αυξήσει ασκόπως τις επιβαρύνσεις κοινωνικής ασφαλίσεως τόσο του εργαζομένου όσο και του εργοδότη και ότι το άρθρο 12 απαγορεύει στα κράτη μέλη, εκτός του κράτους στο έδαφος του οποίου απασχολείται ο εργαζόμενος, να εφαρμόζουν για τον εργαζόμενο αυτόν τη νομοθεσία τους περί κοινωνικής ασφαλίσεως, όταν η εφαρμογή αυτή συνεπάγεται για τους εργαζόμενους ή τους εργοδότες τους αύξηση των επιβαρύνσεων η οποία δεν αντιστοιχεί σε συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία.

48. Δεύτερον, όταν ο κανονισμός 1408/71 είχε εφαρμογή μόνο στους μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους, δεν είχε εμφανιστεί το φαινόμενο της υπαγωγής του ίδιου εργαζομένου στη νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως δύο κρατών μελών. Η διάταξη που προέβλεψε τον κανόνα αυτό προσετέθη με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1390/81 [23], ο οποίος επεξέτεινε στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους τον κανονισμό 1408/71 και ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1982. Η διάταξη αυτή δεν περιλαμβανόταν καν στην πρόταση την οποία είχε υποβάλει η Επιτροπή στο Συμβούλιο. Η αναγγελθείσα ρύθμιση του τρόπου εφαρμογής του σημείου β' της παραγράφου 1, ο οποίος, κατά το άρθρο 14γ, παράγραφος 2, έπρεπε να καθορισθεί με κανονισμό που θα εξέδιδε το Συμβούλιο κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής, πραγματοποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3811/86 [24], ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1987.

49. Διερωτώμαι μέχρι ποιου σημείου η ρύθμιση αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως σύμφωνη προς τις αρχές που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και το δικαίωμα εγκαταστάσεως, που θεσπίζονται με τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, το οποίο κλήθηκε επανειλημμένα να αποφανθεί επί της εφαρμογής τους σε υποθέσεις που ομοιάζουν πολύ με αυτή της οποίας έχει επιληφθεί τώρα, με τη διαφορά ωστόσο ότι, την εποχή κατά την οποία έλαβαν χώρα τα πραγματικά περιστατικά των υποθέσεων εκείνων, ο κανονισμός 1390/81 δεν είχε ακόμη τεθεί σε ισχύ.

50. Στην υπόθεση Stanton [25] ο ενδιαφερόμενος, Βρετανός υπήκοος, ο οποίος ασκούσε μισθωτή δραστηριότητα στο Ηνωμένο Βασίλειο και κατέβαλλε για τον λόγο αυτόν εισφορές στο βρετανικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως μισθωτών, ασκούσε ταυτόχρονα τα καθήκοντα του μέλους του διοικητικού συμβουλίου μιας βελγικής ασφαλιστικής εταιρίας, θυγατρικής της βρετανικής εταιρίας στην οποία εργαζόταν ως

22 — Απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 1967, 19/67 (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 617).

23 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1390/81 του Συμβουλίου, της 12ης Μαΐου 1981, περί επεκτάσεως στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 (ΕΕ L 143, σ. 1).

24 — Βλ. υποσημείωση 2 ανωτέρω. Κατόπιν της ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού αυτού, το άρθρο 14γ επαναδιατυπώθηκε και δεν υφίσταται πλέον παράγραφος 2.

25 — Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1988, 143/87 (Συλλογή 1988, σ. 3877).

μισθωτός. Λόγω της δραστηριότητάς του αυτής οι βελγικές αρχές τον υπήγαγαν αυτεπαγγέλτως στο δικό τους σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως των μη μισθωτών εργαζομένων. Το Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (στο εξής: Inasti) αξίωσε από τον Stanton, καθώς και από την ασφαλιστική εταιρία, ως εις ολόκληρον ευθυνόμενη, την καταβολή των αντίστοιχων εισφορών.

Στην υπόθεση Wolf κ.λπ. [26] επρόκειτο για ένα Γερμανό χημικό μηχανικό, ο οποίος ασκούσε ταυτόχρονα μισθωτή δραστηριότητα στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και τα καθήκοντα του μέλους του διοικητικού συμβουλίου εταιρίας εδρεύουσας στο Βέλγιο. Το Inasti ζητούσε τόσο από εκείνον όσο και από τη βελγική επιχείρηση την καταβολή εισφορών στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως των μη μισθωτών εργαζομένων λόγω της ιδιότητάς του αυτής.

51. Οι ενδιαφερόμενοι ζητούσαν να απαλλαγούν από την υποχρέωση καταβολής των εισφορών αυτών βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 2, του βασιλικού διατάγματος 38, περί ρυθμίσεως από απόψεως κοινωνικής ασφαλίσεως της καταστάσεως των μη μισθωτών εργαζομένων, από το οποίο προκύπτει ότι ο μη μισθωτός εργαζόμενος δεν οφείλει καμία εισφορά, αν τα εισοδήματα που απέκτησε με την ιδιότητα αυτή δεν υπερβαίνουν ορισμένο όριο και αν, εκτός της δραστηριότητας αυτής, ασκεί συνήθως και κατά κύριο λόγο μια άλλη επαγγελματική δραστηριότητα, πράγμα το οποίο το Inasti αμφισβητούσε, ισχυριζόμενο ότι «η άλλη επαγγελματική δραστηριότητα», την οποία αναφέρει η διάταξη αυτή, αφορά αποκλειστικά τη δραστηριότητα του μισθωτού που υπάγεται σε βελγικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως.

52. Με τις δύο αυτές αποφάσεις το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι «το άρθρο 52, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης επιτάσσει την κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων κράτους μέλους [στο έδαφος άλλου κράτους μέλους] και ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διάταξη αυτή αποτελεί κανόνα κοινοτικού δικαίου με απευθείας εφαρμογή»· προσέθεσε ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως δεν περιορίζεται στο δικαίωμα δημιουργίας μιας και μόνης εγκαταστάσεως στο εσωτερικό της Κοινότητας, αλλά συνεπάγεται τη δυνατότητα δημιουργίας και διατηρήσεως, εφόσον τηρούνται οι σχετικοί επαγγελματικοί κανόνες, περισσότερων από ένα κέντρων δραστηριότητας στο έδαφος της Κοινότητας και ότι «οι σκέψεις αυτές ισχύουν εξίσου και για τον μισθωτό που είναι εγκατεστημένος σε ένα κράτος μέλος και επιθυμεί να επιδοθεί παράλληλα σε ανεξάρτητη επαγγελματική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος» [27].

Το Δικαστήριο δέχεται, με τις δύο αυτές αποφάσεις, ότι «όλες οι διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων έχουν (...) σκοπό να διευκολύνουν την άσκηση από τους κοινοτικούς υπηκόους πάσης φύσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων στο σύνολο του εδάφους της Κοινότητας και δεν επιτρέπουν εθνικές ρυθμίσεις που θα μπορούσαν να είναι δυσμενείς για τους εν λόγω υπηκόους, όταν αυτοί επιθυμούν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και πέρα από το έδαφος ενός μόνο κράτους μέλους». Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι «η ρύθμιση κράτους μέλους που απαλλάσσει από την υποχρέωση καταβολής εισφορών στο σύστημα των ανεξαρτήτων εργαζομένων τα πρόσωπα που απασχολούνται κατά κύριο λόγο ως μισθωτοί σ' αυτό το κράτος μέλος, αλλά αρνείται αυτή την απαλλαγή στα πρόσωπα που απασχολούνται κατά κύριο λόγο ως

26 — Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1988, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 154/87 και 155/87 (Συλλογή 1988, σ. 3897).

27 — Προαναφερθείσες ανωτέρω στις υποσημειώσεις 22 και 23 αποφάσεις, σκέψεις 10 έως 12.

μισθωτοί σε άλλο κράτος μέλος, έχει ως αποτέλεσμα να θέτει σε δυσμενέστερη μοίρα την άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων εκτός του εδάφους αυτού του κράτους μέλους. Μια τέτοια ρύθμιση αντιβαίνει, συνεπώς, στα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης». Λαμβανομένου υπόψη, επιπλέον, ότι η επίμαχη εθνική διάταξη δεν παρείχε καμία συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία στους ενδιαφερομένους, οι οποίοι ήσαν ασφαλισμένοι στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως και συνταξιοδοτήσεως του κράτους μέλους όπου ασκούσαν την κύρια έμμισθη δραστηριότητά τους, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η δυσχέρεια που επιφέρει η εν λόγω διάταξη στην άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων εκτός του εδάφους ενός μόνο κράτους μέλους δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να δικαιολογηθεί με βάση αυτό το κριτήριο» [28].

53. Πιο πρόσφατα, με την απόφαση Kemmler [29], το Δικαστήριο απάντησε σε προδικαστικό ερώτημα υποβληθέν από βελγικό δικαστήριο. Στη διαδικασία εκείνη, το Inasti ζητούσε από τον Kemmler την καταβολή εισφορών υπέρ του βελγικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως των μη μισθωτών εργαζομένων για το 1981 και το πρώτο εξάμηνο του 1982. Όπως και στις υποθέσεις Stanton και Wolf κ.λπ., επρόκειτο για εισφορές για περιόδους προγενέστερες της ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού 1390/81. Ο Kemmler ασκούσε το επάγγελμα του δικηγόρου στη Φρανκφούρτη και στις Βρυξέλλες και αρνείτο να καταβάλλει τις εισφορές αυτές, με την αιτιολογία ότι υπαγόταν ήδη στη γερμανική κοινωνική ασφάλιση των μη μισθωτών εργαζομένων και ότι η υπαγωγή στη βελγική κοινωνική ασφάλιση δεν θα του παρείχε καμία συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία. Ο ίδιος κατοικούσε στη Γερμανία και είχε διαμείνει στο Βέλγιο κατά τη διάρκεια μέρους της περιόδου για την οποία του ζητείτο η καταβολή των εισφορών.

54. Εφόσον ούτε στην εν λόγω διαφορά είχε εφαρμογή ο κανονισμός 1390/81, στο υποβληθέν ερώτημα έπρεπε να δοθεί απάντηση με εφαρμογή μόνο του άρθρου 52 της Συνθήκης, περί του δικαιώματος εγκαταστάσεως, δεδομένου ότι ο Kemmler είχε σταθερή και μόνιμη εγκατάσταση και στα δύο κράτη μέλη.

55. Ακολουθώντας την ίδια συλλογιστική όπως και στις αποφάσεις Stanton και Wolf κ.λπ., το Δικαστήριο κατέληξε, στην υπόθεση Kemmler, στο ίδιο συμπέρασμα: «Η ρύθμιση κράτους μέλους, κατά την οποία υπέχουν υποχρέωση καταβολής εισφορών στο σύστημα ασφαλίσεως των ελεύθερων επαγγελματιών όσοι εργάζονται ήδη ως ελεύθεροι επαγγελματίες σε άλλο κράτος μέλος, εντός του οποίου κατοικούν και υπάγονται σε ορισμένο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, έχει ως αποτέλεσμα να παρακωλύει την άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων πέρα από το έδαφος αυτού του κράτους μέλους. Κατά συνέπεια, η ρύθμιση αυτή αντιβαίνει προς το άρθρο 52 της Συνθήκης, εκτός αν μπορεί να δικαιολογηθεί προσηκόντως.» Συναφώς, όπως συνέβαινε και στην περίπτωση του Stanton και του Wolf, η επίμαχη ρύθμιση, που υποχρέωνε τον Kemmler να υπαχθεί και να καταβάλλει εισφορές στο βελγικό σύστημα των μη μισθωτών εργαζομένων, δεν παρείχε καμία συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία στους ενδιαφερομένους. Κατά συνέπεια, πρόσθεσε το Δικαστήριο, «(...) η παρακώλυση της ασκήσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων πέρα από το έδαφος ενός μόνον κράτους μέλους δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να δικαιολογηθεί με βάση αυτό το κριτήριο», έδωσε δε στο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου την απάντηση ότι «το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΚ δεν επιτρέπει στα κράτη μέλη να επιβάλλουν την υποχρέωση καταβολής εισφορών στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως

28 — Όπ.π., σκέψεις 13 έως 15.

29 — Απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 1996, C-53/95 (Συλλογή 1996, σ. I-703).

ελεύθερων επαγγελματιών σε όσους εργάζονται ήδη ως ελεύθεροι επαγγελματίες σε άλλο κράτος μέλος, όπου κατοικούν και υπάγονται σε ορισμένο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, εφόσον η υποχρέωση αυτή δεν τους παρέχει καμία συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία» [30].

56. Τόσο το Συμβούλιο όσο και η Επιτροπή κλήθηκαν στην παρούσα υπόθεση να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους επί της συμφωνίας του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71 προς τα άρθρα 48 έως 52 της Συνθήκης, ενόψει της νομολογίας του Δικαστηρίου, ιδίως της αποφάσεως Kemmler [31].

57. Το Συμβούλιο υποστηρίζει, πρώτον, ότι διαθέτει ευρεία εξουσία εκτιμήσεως, η οποία αντιστοιχεί προς τις πολιτικές ευθύνες τις οποίες έχει βάσει του άρθρου 51 της Συνθήκης και λόγω της οποίας ο έλεγχος τον οποίο ασκεί το Δικαστήριο, στο πλαίσιο της δικής του ευθύνης, επί των πολιτικών αποφάσεων του Συμβουλίου πρέπει να περιορίζεται σε έλεγχο γενικής φύσεως σχετικά με τον επιδιωκόμενο σκοπό [32], και, δεύτερον, ότι το Δικαστήριο δέχθηκε, με την απόφαση Triches [33], ότι καμία από τις διατάξεις της Συνθήκης δεν μπορεί να θίξει την ελευθερία την οποία το άρθρο 51 παρέχει στο Συμβούλιο να επιλέγει, προς επίτευξη του επιδιωκομένου σκοπού, κάθε αντικειμενικά δικαιολογημένο μέτρο, έστω και αν τα λαμβανόμενα μέτρα δεν έχουν ως αποτέλεσμα την εξάλειψη κάθε κινδύνου υπάρξεως ανισότητας μεταξύ εργαζομένων οφειλόμενου στις διαφορές των οικείων εθνικών συστημάτων. Προσθέτει ότι μια εξαίρεση, όπως αυτή η οποία περιλαμβάνεται στο άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, από την αρχή που θεσπίζεται με το άρθρο 13, κατά την οποία τα άτομα στα οποία έχει εφαρμογή ο κανονισμός υπόκεινται στη νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους, δεν μπορεί να αντιβαίνει προς τα άρθρα 48 έως 52· πρέπει πάντως η εξαίρεση αυτή να μην έχει ακούσιες παρενέργειες και να μη δημιουργεί στην πράξη προβλήματα που να περιάγουν τους διακινούμενους εργαζομένους σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους ημεδαπούς ανταγωνιστές τους· δεν αποδεικνύεται δε ότι η εφαρμογή της διατάξεως αυτής δημιούργησε κάποιο πρόβλημα στο πλαίσιο της διοικητικής επιτροπής για την κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζομένων.

Το Συμβούλιο ισχυρίζεται στη συνέχεια ότι, με την απόφαση Kemmler [34], το Δικαστήριο δέχεται τις εξαιρέσεις από την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, εφόσον υφίστανται γι' αυτές «προσήκουσα δικαιολογία» ή εφόσον αυτές παρέχουν «συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία». Όσον αφορά τη δικαιολογία, το Συμβούλιο διατείνεται ότι το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71 αποσκοπεί στην αποφυγή του ενδεχομένου να έχουν τα άτομα τα οποία ασκούν ταυτόχρονα μισθωτή και μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος δύο κρατών μελών την υποχρέωση να καταβάλλουν λιγότερες εισφορές απ' ό,τι τα άτομα που ασκούν τα δύο είδη δραστηριοτήτων στο έδαφος ενός κράτους μέλους. Αν αυτό ήταν δυνατό, το αποτέλεσμα θα ήταν όχι μόνο η χορήγηση στα άτομα αυτά ενός μη δικαιολογημένου πλεονεκτήματος σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους, οι δραστηριότητες των οποίων δεν κατανέμονται μεταξύ δύο κρατών μελών, αλλά επίσης το ότι η άσκηση μισθωτής δραστηριότητας εκτός του οικείου κράτους μέλους, είτε με καταστρατήγηση της νομοθεσίας του είτε σύμφωνα με τις διατάξεις της, θα οδηγούσε, χωρίς να υπάρχει η προς τούτο βούληση, σε έμμεση εναρμόνιση

30 — Όπ.π., σκέψεις 12 έως 14.

31 — Προαναφερθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 29.

32 — Το Συμβούλιο παραπέμπει, συναφώς, την απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-280/93, Γερμανία κατά Συμβουλίου (Συλλογή 1994, σ. I-4973, σκέψεις 89 έως 91), η οποία αφορούσε τον τομέα της κοινής γεωργικής πολιτικής.

33 — Απόφαση της 13ης Ιουλίου 1976, 19/76 (Συλλογή τόμος 1976, σ. 469, σκέψη 18).

34 — Προαναφερθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 29.

των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών περί των οποίων γίνεται λόγος στο παράρτημα VII του κανονισμού, πράγμα το οποίο θα ήταν αντίθετο προς τη Συνθήκη και θα μπορούσε, με την πάροδο του χρόνου, να πλήξει τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών αυτών, επιδεινώνοντας την κακή οικονομική τους κατάσταση. Όσον αφορά τη συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία, το Συμβούλιο παρατηρεί ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η διπλή καταβολή εισφορών, υπολογιζόμενη επί των εισοδημάτων που αποκτώνται εντός του οικείου κράτους μέλους, μπορεί να αντιστοιχεί, στον τομέα των συντάξεων και των οικογενειακών επιδομάτων, σε συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία.

58. Απαντώντας στην ερώτηση αυτή του Δικαστηρίου, η Επιτροπή διατείνεται ότι η διάταξη που περιλαμβάνεται στο άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεν υπήρχε στην πρόταση την οποία υπέβαλε στο Συμβούλιο (η διάταξη αυτή είναι το αποτέλεσμα τροποποιήσεως την οποία επέφερε το ίδιο το Συμβούλιο), υπογραμμίζει δε ότι η εν λόγω διάταξη είχε ως σκοπό την αποφυγή του ενδεχομένου άτομα τα οποία ασκούν ταυτόχρονα μισθωτή δραστηριότητα εντός κράτους μέλους (για παράδειγμα στη Γαλλία) και μη μισθωτή δραστηριότητα εντός ενός των κρατών μελών του παραρτήματος VII (για παράδειγμα στο Βέλγιο) να απαλλάσσονται από την υποχρέωση καταβολής των κοινωνικών εισφορών τις οποίες θα έπρεπε να καταβάλλουν εντός του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ασκούν τη δεύτερη δραστηριότητα αν ασκούσαν αυτές τις δύο δραστηριότητες εντός του κράτους μέλους αυτού, πράγμα το οποίο θα είχε ως αποτέλεσμα τα άτομα αυτά να περιέρχονται σε ευνοϊκότερη θέση σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους που ασκούν και τις δύο δραστηριότητες εντός του εν λόγω κράτους. Η Επιτροπή επαφίεται στην κρίση του Δικαστηρίου όσον αφορά την εκτίμηση αν η βάσει της προαναφερθείσας διατάξεως εξαίρεση από την αρχή της εφαρμογής μιας μόνο νομοθεσίας στον εργαζόμενο είναι σύμφωνη προς τα άρθρα 48 έως 52 της Συνθήκης.

59. Δεν μπορώ να δεχθώ τα επιχειρήματα του Συμβουλίου. Πράγματι, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις του κανονισμού 1390/81, «(...) η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, που αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας, δεν περιορίζεται μόνο στους μισθωτούς αλλά αφορά και τους μη μισθωτούς, στα πλαίσια του δικαιώματος εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών» (δεύτερη αιτιολογική σκέψη)· «(...) κρίνεται αναγκαίος ο συντονισμός των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως που ισχύουν για τους μη μισθωτούς, ώστε να επιτευχθεί ένας από τους στόχους της Κοινότητας (...)» (τρίτη αιτιολογική σκέψη), και «(...) στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως η εφαρμογή μόνο των εθνικών νομοθεσιών δεν θα εξασφάλιζε επαρκή προστασία στους μη μισθωτούς που διακινούνται εντός της Κοινότητας· (...) για να αποκτήσει πλήρη ισχύ το δικαίωμα εγκαταστάσεως και η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, πρέπει να συντονιστούν τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως που ισχύουν για τους μη μισθωτούς» (πέμπτη αιτιολογική σκέψη).

60. Ωστόσο, αποδεικνύεται εύκολα ότι, από της ενάρξεως της ισχύος της κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως περί συντονισμού των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών που ισχύουν για τους μη μισθωτούς, η κατάσταση των ατόμων που ασκούν μη μισθωτή δραστηριότητα στο Βέλγιο και μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος, πλην του Λουξεμβούργου (για να δώσω ένα παράδειγμα των διαφόρων ενδεχομένων τα οποία προβλέπει το παράρτημα VII του κανονισμού 1408/71), είναι χειρότερη απ' ό,τι προηγουμένως, όταν δηλαδή μπορούσαν να εφαρμοστούν μόνο οι διατάξεις της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων· πράγματι, οι Stanton, Wolf και

Kemmler όφειλαν απλώς να υπαχθούν και να καταβάλλουν εισφορές σε ένα μόνο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, ενώ ο De Jaeck μπορεί να υποχρεωθεί, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, να υπαχθεί και να καταβάλλει εισφορές τόσο στο ολλανδικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως όσο και στο βελγικό σύστημα ασφαλίσεως μη μισθωτών, λόγω της δραστηριότητας την οποία ασκεί σε κάθε κράτος.

61. Η διαφορά μεταξύ της καταστάσεως των Stanton, Wolf και Kemmler, αφενός, και εκείνης του De Jaeck, αφετέρου, έγκειται στο γεγονός ότι, για τους πρώτους, η υποχρέωση υπαγωγής σε δεύτερο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως εντός κράτους μέλους, ενώ ήταν ήδη ασφαλισμένοι σε ένα άλλο κράτος μέλος, προέκυπτε από την εφαρμογή εθνικής νομοθεσίας, και συγκεκριμένα της βελγικής, ενώ, στην περίπτωση του De Jaeck, αυτή η ίδια υποχρέωση του επιβάλλεται από την κοινοτική κανονιστική ρύθμιση.

62. Εφόσον το Δικαστήριο έκρινε ότι τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης εμποδίζουν τη βάσει κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους επιβολή της υποχρεώσεως καταβολής εισφορών στο σύστημα μη μισθωτών εργαζομένων στα άτομα τα οποία ασκούν ήδη μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα εντός άλλου κράτους μέλους, στο οποίο κατοικούν και εντός του οποίου υπάγονται σε εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, με την αιτιολογία ότι η υποχρέωση αυτή έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων εκτός του εδάφους του κράτους μέλους αυτού, νομίζω ότι, κατά μείζονα λόγο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα άρθρα 48 και 52 εμποδίζουν την επέλευση αυτών των ίδιων συνεπειών που θα οφειλόταν στην εφαρμογή κανονισμού του Συμβουλίου.

63. Απομένει να προσθέσω επ' αυτού ότι, με τις αποφάσεις Stanton, Wolf κ.λπ. και Kemmler, το Δικαστήριο αναφέρθηκε, καθώς φαίνεται, στο ενδεχόμενο να μπορεί να δικαιολογηθεί η παρεμπόδιση της ασκήσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων εκτός του εδάφους ενός μόνο κράτους μέλους, εφόσον η εθνική ρύθμιση παρέχει κάποια συμπληρωματική ασφαλιστική προστασία. Ωστόσο, κατ' εφαρμογή της αρχής της ιεραρχίας των κανόνων του δικαίου και ενόψει των διατάξεων των άρθρων 48 και 52 της Συνθήκης, που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της ασκήσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων στο σύνολο του εδάφους των κρατών μελών, τίποτα δεν δικαιολογεί το γεγονός ότι το Συμβούλιο, ασκώντας τη νομοθετική του αρμοδιότητα, έθεσε σε δυσμενέστερη θέση όσους από τους κοινοτικούς υπηκόους επιθυμούν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στο έδαφος ορισμένων άλλων κρατών μελών.

64. Πιστεύω ότι αυτό είναι το πιο σημαντικό επιχείρημα κατά την εκτίμηση της συμφωνίας της υπό κρίση διατάξεως προς τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης. Εντούτοις, δεν είναι το μόνο. Όταν έλαβαν χώρα τα πραγματικά περιστατικά, στο παράρτημα VII του κανονισμού 1408/71 αναφέρονταν έξι απο τα δέκα κράτη που αποτελούσαν την Κοινότητα [35]. Στην περίπτωση του Βελγίου, της Γαλλίας, της Δανίας (για τους κατοικούντες στην ημεδαπή), της Ελλάδος και της Ιταλίας, το άτομο που ασκούσε μη μισθωτή δραστηριότητα σε ένα από τα κράτη αυτά και μισθωτή δραστηριότητα σε ένα άλλο υπέκειτο στη νομοθεσία δύο κρατών μελών. Για τη Γερμανία, τούτο περιοριζόταν στην άσκηση μη μισθωτής δραστηριότητας στον τομέα της γεωρ-

35 — Με την προσχώρηση του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, ο αριθμός των κρατών του εν λόγω πίνακα αυξήθηκε κατά δύο. Ο αριθμός αυτός αυξήθηκε και πάλι με την προσχώρηση της Αυστριακής Δημοκρατίας, της Φινλανδικής Δημοκρατίας και του Βασιλείου της Σουηδίας.

γίας. Το Συμβούλιο διατείνεται ότι η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση αποσκοπούσε στην αποφυγή του ενδεχομένου να καταβάλλουν τα άτομα που ασκούν ταυτόχρονα μισθωτή και μη μισθωτή δραστηριότητα εντός δύο κρατών μελών χαμηλότερες εισφορές απ' ό,τι τα άτομα που ασκούν και τις δύο δραστηριότητες εντός ενός μόνο κράτους μέλους, πράγμα το οποίο θα τους παρείχε τη δυνατότητα να απολαύουν ενός αδικαιολογήτου πλεονεκτήματος σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους, οι δραστηριότητες των οποίων δεν κατανέμονται μεταξύ δύο κρατών μελών. Θα εξετάσω τώρα, λαμβάνοντας ως παράδειγμα την περίπτωση του De Jaeck, αν το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', εξασφαλίζει την επίτευξη του σκοπού αυτού.

65. Όπως ανέφερα στην αρχή των προτάσεών μου, ο De Jaeck ασκούσε το 1984 στις Κάτω Χώρες, επί δύο ημέρες την εβδομάδα, τα καθήκοντα του διευθυντή εταιρίας περιορισμένης ευθύνης, της οποίας ήταν ο μοναδικός εταίρος. Συγχρόνως, ασκούσε μη μισθωτή δραστηριότητα στο Βέλγιο τις υπόλοιπες ημέρες της εβδομάδας. Ο De Jaeck εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, καθόσον δεν αμφισβητείται ότι υπαγόταν στο σύστημα ασφαλίσεως των μη μισθωτών εργαζομένων στο Βέλγιο και ότι οι Κάτω Χώρες του ζητούν επίσης την καταβολή εισφορών στο ολλανδικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως για την ίδια περίοδο.

Αν το εθνικό δικαστήριο εφαρμόσει, όπως οφείλει, τον τίτλο ΙΙ του κανονισμού προς καθορισμό της νομοθεσίας στην οποία υπάγεται ο De Jaeck, θα διαπιστώσει ότι η περίπτωσή του μπορεί να εμπίπτει στο άρθρο 14γ. Αν δεν υφίστατο η παράγραφος 1, στοιχείο β', του άρθρου αυτού και το παράρτημα VII, που προαναφέρθηκε επανειλημμένα, ο De Jaeck θα υπαγόταν αποκλειστικά στη νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως ενός των δύο κρατών μελών, δυνάμει της νομοθεσίας του οποίου θα εθεωρείτο ότι ασκεί όλες τις δραστηριότητές του στο έδαφος του κράτους αυτού. Η ίδια λύση θα δινόταν αν ασκούσε τη μη μισθωτή δραστηριότητα στη Γερμανία αντί για το Βέλγιο, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα επρόκειτο για γεωργική δραστηριότητα, ή στη Δανία, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα κατοικούσε στη χώρα αυτή, ή στο Ηνωμένο Βασίλειο ή στην Ιρλανδία, για να δώσω μερικά επιπλέον παραδείγματα. Αντιθέτως, η θέση του θα ήταν συγκριτικά χειρότερη αν ασκούσε αυτή τη μη μισθωτή δραστηριότητα στο Βέλγιο, όπως ήδη εξέθεσα, στην Ιταλία ή στην Ελλάδα, καθόσον θα υπαγόταν ταυτόχρονα στη νομοθεσία δύο κρατών μελών, πράγμα το οποίο ενέχει την υποχρέωση διπλής υπαγωγής σε ασφαλιστικό σύστημα και καταβολής των σχετικών εισφορών, έστω και αν τούτο ισχύει μόνον όσον αφορά την ασκούμενη σε κάθε ένα από τα οικεία κράτη δραστηριότητα.

66. Ο ισχυρισμός του Συμβουλίου ότι, αν δεν υπήρχε η επίμαχη διάταξη, τα ευρισκόμενα στη θέση του De Jaeck άτομα θα ευνοούντο σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους που ασκούν όλες τις δραστηριότητές τους στο ίδιο κράτος μέλος, λόγω του ότι θα κατέβαλλαν λιγότερες εισφορές, δεν μπορεί να γίνει δεκτός για διάφορους λόγους: πρώτον, διότι θεωρώ ότι ακριβώς προς αποφυγή αυτού του αποτελέσματος το άρθρο 14δ, παράγραφος 1, ορίζει ότι το άτομο που ασκεί ταυτόχρονα μισθωτή δραστηριότητα εντός κράτους μέλους και άλλη μη μισθωτή δραστηριότητα εντός άλλου κράτους μέλους και το οποίο υπόκειται στη νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους θεωρείται ότι ασκεί το σύνολο των επαγγελματικών δραστηριοτήτων του εντός του κράτους μέλους αυτού και, δεύτερον, οι εισφορές υπολογίζονται με πολύ διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το κράτος μέλος, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι είναι παρακινδυνευμένο να προβάλλεται εξαρχής ο ισχυρισμός ότι η υπαγωγή στο ασφαλιστικό σύστημα εντός ενός μόνο κράτους μέλους

θα είχε σε όλες τις περιπτώσεις ως αποτέλεσμα την καταβολή χαμηλότερων εισφορών.

Θεωρώ αυτόν τον ισχυρισμό του Συμβουλίου ακόμη λιγότερο πειστικό μετά τις τροποποιήσεις που επέφερε στον κανονισμό 1408/71 ο κανονισμός 3811/86. Πράγματι, από της ενάρξεως της ισχύος του την 1η Ιανουαρίου 1987, αν και το άτομο που ασκεί ταυτόχρονα μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός κράτους μέλους και μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός από τα μνημονευόμενα στο παράρτημα VII κράτη μέλη εξακολουθεί να υπάγεται στη νομοθεσία αμφοτέρων των κρατών αυτών, δεν είναι δυνατό να λεχθεί με βεβαιότητα ότι τούτο συμβαίνει μόνον όσον αφορά τη δραστηριότητα που ασκείται σε κάθε κράτος, δεδομένου ότι η σχετική διευκρίνιση καταργήθηκε στις δύο περιπτώσεις στις οποίες υποδιαιρείται το σημείο β' του άρθρου 14γ. Επιπλέον, κατά τη νέα παράγραφο 2 του άρθρου 14δ, το άτομο που βρίσκεται στην κατάσταση αυτή θεωρείται, για τον καθορισμό του ποσοστού των εισφορών που επιβαρύνουν τους μη μισθωτούς εργαζομένους βάσει της νομοθεσίας του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου το άτομο αυτό ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα, ότι ασκεί τη μισθωτή δραστηριότητά του στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους: η διάταξη αυτή μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα, κατά την εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας, είτε τη μείωση είτε την αύξηση του ποσοστού των εισφορών.

67. Το Συμβούλιο διατείνεται επίσης ότι η εν λόγω διάταξη έχει ως λόγο υπάρξεως την αποφυγή του ενδεχομένου τα άτομα τα οποία εξευρίσκουν μισθωτή εργασία σε άλλο κράτος μέλος να απαλλάσσονται, απλώς λόγω του ότι μετέβησαν σε άλλη χώρα, της υποχρεωτικής υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως μη μισθωτών, για παράδειγμα στο βελγικό σύστημα. Είμαι διατεθειμένος να πιστέψω ότι αυτός ήταν πράγματι ο λόγος για τον οποίο το Συμβούλιο τροποποίησε το κείμενο της Επιτροπής, όμως, όπως εξέθεσα ανωτέρω, η διάταξη αυτή έχει ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της ασκήσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων εκτός του εδάφους κράτους μέλους.

Θα ήθελα να προσθέσω ότι ένα άτομο το οποίο κατοικεί στο Βέλγιο, όπου ασκεί μισθωτή και μη μισθωτή δραστηριότητα, θα βρεθεί ίσως σε μια παρόμοια κατάσταση αν παραμείνει σ' αυτό το κράτος μέλος ή, κατ' εφαρμογή του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', αν μεταφέρει την κατοικία του στη Γαλλία για να ασκήσει εκεί μισθωτή δραστηριότητα και συνεχίσει να ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα στο Βέλγιο. Όμως, η κατάσταση αυτή διαφέρει πολύ από εκείνη του ατόμου το οποίο κατοικεί για παράδειγμα στη Γερμανία, όπου ασκεί μισθωτή δραστηριότητα, και το οποίο ασκεί ταυτόχρονα μη μισθωτή δραστηριότητα στη Δανία ή σε ένα από τα άλλα κράτη μέλη που δεν περιλαμβάνονται στον πίνακα του παραρτήματος VII.

68. Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η διάταξη αυτή, έστω και αν μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να έχει ως αποτέλεσμα τη συμπληρωματική προστασία του ενδιαφερομένου όσον αφορά τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα ή τη διατήρηση του δικαιώματος λήψεως συντάξεως επιζώντων τα οποία έχουν κτηθεί δυνάμει της νομοθεσίας καθενός των εμπλεκομένων κρατών, όχι μόνο παρεμποδίζει την άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων σε διάφορα κράτη μέλη, αλλά και οξύνει τις διαφορές που απορρέουν ήδη από τις ίδιες τις εθνι-

κές νομοθεσίες και καταλήγει σε άνιση μεταχείριση των υπηκόων των κρατών μελών, ανάλογα με τον τόπο στον οποίο επιθυμούν να ασκήσουν τις δραστηριότητές τους.

69. Από τις ανωτέρω παρατηρήσεις προκύπτει ότι το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', και το παράρτημα VII του κανονισμού 1408/71 πρέπει να κριθούν ανίσχυρα, στον βαθμό που ορίζουν ότι το άτομο που ασκεί ταυτόχρονα μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός κράτους μέλους και μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός των κρατών μελών που αναφέρει το ως άνω παράρτημα υπάγεται στη νομοθεσία καθενός των κρατών μελών αυτών.

70. Το γεγονός ότι εν προκειμένω το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία κανονιστικής διατάξεως δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να εξετάσει το κύρος της. Συναφώς, έχει κεφαλαιώδη σημασία η αρχή που δέχθηκε το Δικαστήριο με την απόφαση Schwarze [36]: «Από τη διατύπωση (των ερωτημάτων) συνάγεται ότι (το παραπέμπον δικαστήριο) δεν ζητεί τόσο την ερμηνεία της Συνθήκης ή πράξεως των οργάνων όσο την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς το κύρος μιας τέτοιας πράξεως βάσει του άρθρου 177, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β'»· σε τέτοιες περιπτώσεις, «το Δικαστήριο υποχρεούται να εκδώσει απόφαση, χωρίς να επιβάλει στον παραπέμποντα δικαστή την αυστηρή τήρηση ενός τύπου που θα είχε ως μοναδικό αποτέλεσμα την παρέλκυση της διαδικασίας και δεν θα συμβιβαζόταν με τη φύση του μηχανισμού που θεσπίζεται με το άρθρο 177· μια τέτοια τυπικότητα (...) είναι νοητή στις κατ' αντιδικία διαδικασίες, στις οποίες τα εκατέρωθεν δικαιώματα των διαδίκων διέπονται από αυστηρούς κανόνες, δεν έχει όμως θέση στον ειδικό τομέα της συνεργασίας μεταξύ δικαστηρίων βάσει του άρθρου 177, η οποία χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι το εθνικό δικαστήριο και το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (...) οφείλουν να συνεργάζονται άμεσα για την έκδοση της αποφάσεως» [37].

71. Στις προτάσεις του στην υπόθεση Weiser, ο γενικός εισαγγελέας Darmon εξέφρασε παρόμοια άποψη επ' αυτού: «(...) στο Δικαστήριο εναπόκειται να εξετάσει το κύρος κανονιστικής διατάξεως, έστω και αν δεν ζητείται τούτο με το προδικαστικό ερώτημα, όταν το Δικαστήριο προτίθεται να ερμηνεύσει τη διάταξη αυτή κατά τρόπον ώστε να μπορεί η εν λόγω διάταξη να θεωρηθεί ανίσχυρη» [38].

72. Αυτήν ακριβώς την αρχή ακολουθεί πάντοτε το Δικαστήριο. Για παράδειγμα, στην υπόθεση Strehl [39], στην οποία ένα βελγικό δικαστήριο είχε ζητήσει την ερμηνεία του άρθρου 46, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71 και της αποφάσεως 91 της διοικητικής επιτροπής για την κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζομένων, το Δικαστήριο εξέτασε προκαταρκτικά τη νομιμότητα των εν λόγω διατάξεων, τις έκρινε δε ασυμβίβαστες προς το άρθρο 51 της Συνθήκης· στην υπόθεση Roquette Frères [40], το Δικαστήριο έκρινε ότι έξι από τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα του εθνικού δικαστηρίου επέτασσαν επίσης,

36 — Απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 1965, 16/65 (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 191).

37 — Το χωρίο αυτό έχει ληφθεί από τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mancini στην υπόθεση Rovicllo (απόφαση της 7ης Ιουνίου 1988, 20/85, Συλλογή 1988, σ. 2805, συγκεκριμένα σ. 2826).

38 — Απόφαση της 14ης Ιουνίου 1990, C-37/89 (Συλλογή 1990, σ. I-2395, συγκεκριμένα σ. I-2411).

39 — Απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1977, 62/76 (Συλλογή τόμος 1977, σ. 69, σκέψη 10).

40 — Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980, 145/79 (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 153, σκέψη 6).

εμμέσως, την εκτίμηση του κύρους ορισμένων κανονιστικών διατάξεων, τις οποίες εξέτασε στη συνέχεια και έκρινε ανίσχυρες. Στην υπόθεση Roviello [41], στην οποία το εθνικό δικαστήριο είχε υποβάλει τρία προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του σημείου 15 του τμήματος Γ του παραρτήματος VI του κανονισμού 1408/71, το Δικαστήριο άρχισε ερμηνεύοντας την εν λόγω διάταξη, την οποία έκρινε στη συνέχεια ανίσχυρη. Επίσης, στην υπόθεση Weiser [42], στην οποία ένα γαλλικό δικαστήριο είχε υποβάλει προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VII του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το Δικαστήριο έκρινε με την απόφασή του ότι η εν λόγω διάταξη ήταν ανίσχυρη.

Το ίδιο συνέβη με τις υποθέσεις Lenoir [43], Paris [44] και Trend-Moden Textilhandel [45], στις οποίες το Δικαστήριο εξέτασε αυτεπαγγέλτως το κύρος των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου την ερμηνεία των οποίων ζητούσαν τα εθνικά δικαστήρια, χωρίς ωστόσο να διαπιστώσει κάποιο στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος αυτό.

73. Όσον αφορά τις συνέπειες του ανισχύρου του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', και του παραρτήματος VII του κανονισμού 1408/71, το Δικαστήριο έχει ήδη δεχθεί ότι, «όταν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους, το άρθρο 174, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης επιφυλάσσει υπέρ του Δικαστηρίου εξουσία εκτιμήσεως ώστε να καθορίζει συγκεκριμένα, κατά περίπτωση, τα αποτελέσματα της κανονιστικής πράξεως που κηρύσσεται άκυρη, τα οποία πρέπει να διατηρηθούν» [46].

Στην παρούσα υπόθεση, δεδομένου ότι οι αποφάσεις Stanton, Wolf κ.λπ. και Kemmler [47], με τις οποίες το Δικαστήριο προσέδωσε στα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης την ερμηνεία επί της οποίας βασίζεται η εν προκειμένω αναγνώριση του ανισχύρου, εκδόθηκαν οι δύο πρώτες το 1988, η δε τελευταία το 1986, και δεδομένου ότι τα πραγματικά περιστατικά των κυρίων δικών ανέτρεχαν, σε όλες τις περιπτώσεις, σε περιόδους προγενέστερες της ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού 1390/81 — ο οποίος είναι αυτός ο οποίος προσέθεσε στον κανονισμό 1408/71 τόσο το άρθρο 14γ όσο το παράρτημα VII —, πρέπει κατ' εξαίρεση να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι τα κράτη μέλη, τα οποία επέβαλαν από της ενάρξεως της ισχύος της εν λόγω κοινοτικής διατάξεως την 1η Ιουλίου 1982 την υποχρέωση υπαγωγής στα συστήματά τους κοινωνικής ασφαλίσεως των μη μισθωτών εργαζομένων σε άτομα που καλύπτονταν ήδη από σύστημα ασφαλίσεως μισθωτών εντός άλλου κράτους μέλους, ενδεχομένως πλανήθηκαν ως προς την ακριβή έκταση των υποχρεώσεών τους στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων.

74. Υπό τις συνθήκες αυτές, προτείνω στο Δικαστήριο να δεχθεί, όπως έπραξε και με την απόφαση Pinna [48], ότι επιτακτικοί λόγοι ασφαλείας δικαίου, που αφορούν όλα τα

41 — Απόφαση προαναφερθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 37.

42 — Προαναφερθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 38.

43 — Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 313/86 (Συλλογή 1988, σ. 5391).

44 — Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 1989, C-204/88 (Συλλογή 1989, σ. 4361).

45 — Απόφαση της 7ης Μαρτίου 1990, C-117/88 (Συλλογή 1990, σ. I-631).

46 — Αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 1985, 112/83, Société des produits de maïs (Συλλογή 1985, σ. 719, σκέψη 18), και της 15ης Ιανουαρίου 1986, 41/84, Pinna (Συλλογή 1986, σ. 1, σκέψη 26).

47 — Προαναφερθείσες ανωτέρω στις υποσημειώσεις 25, 26 και 29.

48 — Προαναφερθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 46.

εμπλεκόμενα συμφέροντα, τόσο τα δημόσια όσο και τα ιδιωτικά, δεν επιτρέπουν καταρχήν να τεθεί ζήτημα νομιμότητας της υπαγωγής σε ασφαλιστικό φορέα και της καταβολής των σχετικών εισφορών κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, όσον αφορά περιόδους προγενέστερες της ημερομηνίας απαγγελίας της αποφάσεως με την οποία κρίνεται ανίσχυρη η ως άνω διάταξη, εκτός αν πρόκειται για εργαζομένους ή τους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα που πριν από την ημερομηνία αυτή προσέφυγαν στη δικαιοσύνη ή υπέβαλαν ισοδύναμη διοικητική προσφυγή βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου.

Πρόταση

Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα του Hoge Raad der Nederlanden:

«1) Ο όρος "μισθωτή δραστηριότητα" που περιλαμβάνεται στον τίτλο ΙΙ του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς εργαζομένους, στους μη μισθωτούς εργαζομένους και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως κωδικοποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983, αφορά τη δραστηριότητα την οποία ορίζει ως μισθωτή δραστηριότητα, στο πλαίσιο της εφαρμογής του εθνικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως, η νομοθεσία του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ασκείται η δραστηριότητα αυτή.

2) Αν η ολλανδική νομοθεσία έχει εφαρμογή δυνάμει του άρθρου 14γ του κανονισμού 1408/71, δεν προσκρούει στο κοινοτικό δίκαιο το γεγονός ότι ένα άτομο ευρισκόμενο στη θέση του De Jaeck είναι ασφαλισμένο μόνο έναντι ορισμένων από τους κινδύνους που καλύπτονται από το σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως των Κάτω Χωρών, ήτοι των κινδύνων τους οποίους προβλέπει το γενικό σύστημα ασφαλίσεων, και όχι έναντι των άλλων κινδύνων που καλύπτει το σύστημα αυτό, ήτοι των κινδύνων που καλύπτονται από το σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως των μισθωτών.

3) Για την εφαρμογή του άρθρου 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, το κοινοτικό δίκαιο δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν υπόψη, για τον υπολογισμό των εισφορών τις οποίες οφείλει να καταβάλλει ο ασφαλισμένος εντός του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ασκεί τις μισθωτές δραστηριότητές του, το γεγονός ότι αυτός υποχρεούται επίσης να καταβάλλει εισφορές εντός άλλου κρά-

τους μέλους, στο έδαφος του οποίου ασκεί μη μισθωτές δραστηριότητες, αλλά αυτό το ίδιο το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στο πρώτο κράτος μέλος να εισπράττει εισφορές επί των εισοδημάτων τα οποία αποκτά ο ασφαλισμένος εντός του άλλου κράτους μέλους και αντιστρόφως.»

Εξάλλου, βάσει αυτού του συλλογισμού, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι:

«1)Το άρθρο 14γ, παράγραφος 1, στοιχείο β', και το παράρτημα VII του κανονισμού 1408/71 είναι ανίσχυρα, καθόσον ορίζουν ότι άτομο που ασκεί ταυτόχρονα μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός κράτους μέλους και μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός άλλου κράτους μέλους υπόκειται στη νομοθεσία καθενός από αυτά τα κράτη μέλη.

2)Το ανίσχυρο αυτό δεν μπορεί να προβληθεί προς αμφισβήτηση της νομιμότητας της υπαγωγής σε ασφαλιστικό φορέα και της καταβολής των εισφορών οι οποίες οφείλονται, κατ' εφαρμογή της κηρυχθείσας ως ανίσχυρης διατάξεως, για περιόδους προγενέστερες της εκδόσεως της αποφάσεως που κηρύσσει το ανίσχυρο, εκτός αν πρόκειται για εργαζομένους ή εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα που πριν από την ημερομηνία αυτή προσέφυγαν στη δικαιοσύνη ή υπέβαλαν ισοδύναμη διοικητική προσφυγή βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου.»